

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

До захисту
ФУФ (Дяченко С.А.)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему:
«ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД
НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ»

Студентка 2 курсу магістратури заочної форми
навчання спеціальності 281 «Публічне управління
та адміністрування» освітньо-професійної
програми «Публічне управління та
адміністрування»
Пужайло Анна Василівна

Науковий керівник
д. держ. наук., доцент кафедри регіональної
політики Дяченко Світлана Анатоліївна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень із праць інших авторів
без відповідних посилань

Студентка _____

(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
державного управління від 8 грудня 2023 р., протокол № 13.

Завідувач кафедри державного управління, кандидат технічних наук, Рубан
Юрій Григорович _____

(підпис)

Київ – 2023

Анотація

Пужайло А.В. – **Державні механізми відновлення України від наслідків російської військової агресії.** – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ 2023.

Зміст анотації. Кваліфікаційна магістерська робота викладена на 77 сторінках, вона містить 3 розділи, 86 джерел в переліку посилань.

Об'єктом роботи є державне відновлення України в післявоєнний період.

Предмет роботи – державні механізми відновлення України від наслідків російської агресії.

Метою роботи є - визначення сучасного стану розробки державних механізмів з відновлення України в післявоєнний час та їхня характеристика, а також визначення позитивного зарубіжного досвіду з відбудови та можливості для його застосування в Україні.

У першому розділі розкрито різновиди наслідків російської військової агресії України та підходи і принципи до формування державних механізмів відновлення України в післявоєнний період.

В межах другого розділу визначено ключові характеристики основних державних механізмів відновлення України, а саме: політично-правовий, соціально-економічний, механізм інфраструктурної відбудови України.

У третьому розділі описано досвід зарубіжних країн в застосуванні механізмів відновлення держави у післявоєнний період та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення державних механізмів відновлення України налення механізмів відновлення України.

Ключові слова: План відновлення, державний механізм, воєнний стан, військова агресія, наслідки, європейська інтеграція.

Annotation

Puzhaylo A.V. - State mechanisms for recovery of Ukraine from the consequences of Russian military aggression. – Qualifying master's thesis on manuscript rights.

Qualifying master's thesis for obtaining a degree of higher education of the second (master's) level in the field of knowledge 28 "Public management and administration", specialty 281 "Public management and administration". – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv 2023.

Abstract content. The qualifying master's thesis is laid out on 77 pages, it contains 3 sections, 86 sources in the list of references.

The object of the work is the state recovery of Ukraine in the post-war period.

The subject of the work is state mechanisms for the recovery of Ukraine from the consequences of Russian aggression.

The purpose of the work is to determine the current state of development of state mechanisms for the reconstruction of Ukraine in the post-war period and their characteristics, as well as to determine the positive foreign experience in reconstruction and the possibility of its application in Ukraine.

The first chapter reveals the various consequences of Russian military aggression against Ukraine and the approaches and principles to the formation of state mechanisms for the recovery of Ukraine in the post-war period.

Within the second section, the key characteristics of the main state mechanisms for the recovery of Ukraine are determined, namely: political-legal, socio-economic, mechanism of infrastructural reconstruction of Ukraine.

The third chapter describes the experience of foreign countries in the application of state recovery mechanisms in the post-war period and formulates proposals for improving the state recovery mechanisms of Ukraine pouring mechanisms of recovery of Ukraine.

Key words: Recovery plan, state mechanism, martial law, military aggression, consequences, European integration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОЇ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Поняття, ознаки та види наслідків російської військової агресії України....	9
1.2. Підходи та принципи до формування державних механізмів відновлення України в післявоєнний період.....	15
1.3. Методи наукового дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний період.....	21
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ РІЗНОВИДІВ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ З ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	29
2.1. Політично-правовий механізм відновлення України.....	29
2.2. Соціально-економічний механізм відновлення України.....	35
2.3. Механізм інфраструктурної відбудови України.....	41
РОЗДІЛ III. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	50
3.1. Досвід зарубіжних країн в застосуванні механізмів відновлення держави у післявоєнний період.....	50
3.2. Пропозиції щодо вдосконалення механізмів відновлення України.....	56
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Вже протягом майже десяти років Україна потерпає від військової агресії сусідньої держави. Втім, світ сколихнули події 24 лютого 2022 року, коли російські війська розпочали повномасштабне вторгнення на всю територію України та запустили перші ракети по обласним центрам України. З того часу, наслідки військових дій на території України зростають з кожним днем і негативно впливають на політичний, соціально-економічний, інфраструктурний, екологічний стан суспільних відносин.

В такі складні для України часи, важливим, крім, звісно, що стримування зовнішнього ворога Збройними Силами України є - визначення шляхів для подальшого відновлення України, її соціально-економічної розбудови. Важливим аспектом у такому разі стає необхідність розроблення повноцінного Плану відновлення України з використанням низки державних механізмів відновлення України в післявоєнний період. Наразі, станом на листопад 2023 року Національною радою з відновлення України від наслідків війни, розроблено Проєкт такого відновлення, втім він ще є на стадії розробки, адже Україна і досі живе в умовах дії правового режиму воєнного стану. Таким чином, виникає потреба у здійсненні комплексного аналізу можливостей для застосування державних механізмів відновлення у післявоєнний період.

Окремі аспекти застосування державних механізмів відновлення країни у післявоєнний час розкривають у своїх працях українські та зарубіжні науковці: Андрусевич А., Біла І. С., Берданова О., Борщевський В., Бугров В., Варналій З., Дехтяренко Ю., Дяченко С., Добровольський Д., Ємець В., Заворітня Г., Зозуля І., Зубчик О., Іванов С., Кіндзерський Ю., Козак З., Колотун В., Крусян А., Куропась І., Колб О., Комаха В., Маркевич К., Міщенко В. С., Мисишин О., Міщенко М., Орест М., Пантелеймоненко А., Пищуліна О., Посна В., Птуха М., Рубан Ю., Ромців О., Рябчинська О., Серебряк С., Ситник Г. П., Удовиченко В., Устенко О., Чала В., Шипілова Л., Шевченко О.,

Юрчишин В., Яцкевич І., Lally M., Litvinova I., Khandii O., Kotoulas I., Ratten, V., Rohozian Yu., Pusztai E., Sieriebriak S., Zablotska I.

Метою роботи - є науково-теоретичне обґрунтування державних механізмів відновлення України від наслідків російської військової агресії та розробка практичних рекомендацій щодо їх удосконалення.

Для досягнення сформульованої мети, необхідно досягти таких **завдань**:

- визначити різновиди наслідків російської військової агресії України;
- дослідити підходи та принципи до формування державних механізмів відновлення України в післявоєнний період;
- описати методи дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний період
- охарактеризувати політично-правовий механізм відновлення України;
- ідентифікувати особливості соціально-економічного механізму відновлення України;
- обґрунтувати механізм інфраструктурної відбудови України;
- охарактеризувати досвід зарубіжних країн в застосуванні механізмів відновлення держави у післявоєнний період
- розробити пропозиції щодо вдосконалення механізмів відновлення України.

Об'єктом кваліфікаційної магістерської роботи – відновлення України в післявоєнний період.

Предметом кваліфікаційної магістерської роботи є державні механізми відновлення України від наслідків російської агресії.

Методи дослідження. Для досягнення мети та поставлених завдань було використано методи аналізу та синтезу у всіх розділах дослідження, адже це є базові загальні методи будь-якого дослідження. Серед спеціальних методів було використано порівняльно-правовий метод у процесі дослідження зарубіжного досвіду. Системно-структурний метод було використано при характеристиці державних механізмів відновлення. І компаративний метод було використано для формування пропозицій та висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у кваліфікаційній магістерській роботі набуло подальшого розвитку науково-теоретичне обґрунтування державних механізмів відновлення України від наслідків російської військової агресії, зокрема політично-правового, соціально-економічного та механізму інфраструктурної відбудови, та розробка практичних рекомендацій щодо їх удосконалення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені та напрацьовані висновки і пропозиції можуть бути використані: у публічному управлінні та правозастовчій сферах – як теоретичний матеріал для розробки проєктів нормативно-правових актів; у навчальному процесі – як теоретичний матеріал для підготовки до лекційних та семінарських занять з дисциплін “Публічного управління та адміністрування”.

Структура та обсяг роботи обумовлені її метою та завданнями і складається зі вступу, трьох розділів, два з яких поділені на три підрозділи та один розділ на два, відповідно, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 76 ст., кількість використаних джерел - 86 найменувань.

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОЇ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Поняття, ознаки та види наслідків російської військової агресії України

В першу чергу, маємо зауважити, що російська військова агресія триває вже майже десять років, а 24 лютого 2022 року, розпочалося повномасштабне вторгнення російської армії на більшу частину території України та запущено ракети майже по всій території України.

Грубе застосування сили та своєрідного політичного тиску і впливу, певне нехтування запроваджених економічних санкцій, в тому числі, фінансування різноманітних розробок, котрі заборонені міжнародним правом, та й в принципі й інші дії російської федерації є свідченням кризи в глобальній системі міжнародних взаємовідносин, в тому числі й з безпекових питань, при тому що всі вони стосуються життєдіяльності більшості держав світу. Головними рисами виступають: процеси котрі є безумовно взаємопов'язаними із глобальними змінами у низці сфер. [1, с.9].

Маємо зауважити, що російська військова агресія російської армії та її керівників, станом на кінець 2023 року завдала непоправних втрат та збитків для гуманітарної сфери нашої країни. Зокрема, внаслідок використання всіх можливих засобів агресії, а саме бомбових ударів, ракетних ударів та обстрілів в Україні вже зруйновано понад 177 та пошкоджено понад 1,4 тис. медичних закладів освіти [2]. Також зруйновано 260 закладів освіти усіх рівнів, та пошкоджено 3,2 тис. таких закладів [3]. Крім того, зазнали ушкоджень й заклади культурної інфраструктури, серед яких 1,5 тис. об'єктів пошкоджено та 523 об'єкти зруйновано [4]. Щодо об'єктів культурної спадщини, то тут зруйновані та пошкоджені 119 об'єктів культурної спадщини (21 пам'ятка національного значення, 91 – місцевого значення та 7 – щойно виявлених об'єктів культурної спадщини) [5].

Зазначені вище показники є свідченням планомірного знищення рф об'єктів гуманітарної інфраструктури. В цьому дослідженні не будемо відобразити людські втрати, адже й досі окупованими залишаються значний відсоток населених пунктів, де російські військові вчиняють насильницькі дії по відношенню до українського населення.

Варто зазначити що в Україні в основних нормативно-правових актах, таких як Закон України “Про національну безпеку”[6], та Стратегії національної безпеки України [7], не беручи до уваги триваючий період військової агресії в десять років є відсутнім належне представлення гуманітарної проблематики, що призводить до хибного сприйняття гуманітарної сфери як “другорядного” чинника, до її невинувато звуженого розуміння (як пов'язаної виключно з наданням гуманітарної допомоги або з питаннями міжнародного гуманітарного права) [8, с. 1-2].

Важливість вирішення цього питання можливо пояснити тим, що: “гуманітарні питання, зазвичай, включають в себе питання: охорони здоров'я, розвиток освіти, науки, культури, релігійних та етнонаціональних відносин, мовної, екологічної, інформаційної та молодіжної політики. А це все, може створювати механізми для подальшої консолідації суспільства, утвердження української національної ідентичності, покращення соціально-економічного розвитку держави, підвищення рівня людського капіталу” [8, с. 5]. Саме тому, у післявоєнній відбудові України такі напрямки просто не мають права залишатися осторонь, або займати другорядне місце.

Конфліктна ситуація, що склалася між росією та Україною має в першу чергу глобальний характер, котри в тому числі ще може мати різноманітні форми свого вираження. На думку В. Пиштай, війна може мати геополітичний вимір, адже росія та Україна, в рівній мірі мають важливе значення для значної кількості держав світу. [9] А це у свою чергу, мало призвело до підтримки кожної зі сторін іншими країнами, які мають інтереси у цьому регіоні. Зокрема, ще з перших днів війни України підтримала Польща, Німеччина, США, Великобританія, Франція, Країни Балтії, в тому числі міжнародні організації,

такі як Європейський Союзу, Організація Об'єднаних Націй, НАТО, ОБСЄ та інші. І навпаки дії російського керівництва та повномасштабне вторгнення російської армії підтримали М'янма, Нікарагуа, Білорусь, Сирія, КНДР, Киргизстан, Еритрея, Венесуела, Іран, Куба [10].

На думку Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С.: “військові дії, які відбулися в період першого року повномасштабної війни і продовжують відбуватися досі, призвели до:

- загибелі та травмування мирного населення;
- знищення житлових будинків, соціальних об'єктів, транспортної інфраструктури та систем зв'язку і комунікацій;
- загального економічного спаду внаслідок закриття або фізичного знищення підприємств, звуження діяльності бізнесу та зростання безробіття через втрату виробничих потужностей та розриву економічних зв'язків;
- втрати майна та фінансових активів;
- зниження реальних доходів та зростання цін на товари та послуги;
- ускладнення забезпечення населення критично необхідними послугами та обмеження доступу до базових соціальних послуг;
- погіршення стану навколишнього природного середовища тощо. Війна змінила практично всі аспекти життя людей – ринок праці, інфраструктуру населених пунктів, систему охорони здоров'я, сферу освіти, перетворивши деякі з розвинених міст України на безлюдні території, знищивши унікальну екосистему та завдавши непоправної шкоди довкіллю на багато десятирічь вперед” [11, с.18].

Зозуля, І. В. вважає, що всі наслідки, які спричинені російською агресією в Україні можливо поділити на певні групи. Так, вона розрізняє:

- 1) Економічні наслідки (стосується того, що війна завдає великі економічні втрати України, у тому числі зниження рівня інвестицій та господарської активності та втрати виробництва сировини і продукції;

- 2) Інфраструктурні наслідки (стосується того, що війна завдає пошкодження мережам транспорту, електропостачання, водопостачання та іншої інфраструктури);
- 3) Наслідки людських жертв та завдання травм і поранень (стосується того, що війна вже привела до численних втрат людських життів і травм серед цивільних і військових);
- 4) Гуманітарні наслідки (стосується, того що війна привела до значного погіршення гуманітарної ситуації в обох країнах, епідемій, зміни міграційних потоків, внутрішніх переміщень населення, коли люди змушені залишати свої домівки та переїжджати в інші частини країни або за кордон, та інших гуманітарних проблем);
- 5) Політичні наслідки (стосується того, що військовий конфлікт спричинив політичну нестабільність та регіоні, зі збільшенням ризику ескалації конфлікту та поширення впливу на сусідні країни) тощо [12, с. 54].

В. Раттен, зауважує, що наслідки мають в тому числі й глобальний характер, що пояснює тим, що: “військовий конфлікт між росією та Україною може мати значні наслідки для міжнародної спільноти, зокрема, викликати різноманітні наслідки для геополітики та міжнародних відносин. Військовий конфлікт, на думку В. Раттен (Ratten, 2023), може мати серйозні геополітичні наслідки для обох країн, регіону та світу в цілому, зокрема, зміну стратегічних інтересів, позицій та відносин між країнами та регіонами” [13].

Також, науковці визначають ще додаткові наслідки серед яких: 1) Реакція міжнародної спільноти: військовий конфлікт вже спричинив різноманітні реакції міжнародної спільноти, включаючи санкції, збройні блокади, дипломатичні тиски та інші заходи; 2) Підвищення рівня насильства: війна може привести до збільшення рівня насильства у регіоні та світі, включаючи терористичні акти, кібератаки та інші дії; 3) Зміна балансу сил: конфлікт може призвести до зміни балансу сил у регіоні та на світовій арені, зокрема, до небезпечного збільшення впливу росії, зниження впливу Заходу та підтримки для інших країн зі східної Європи [12, с. 55].

У Звіті про прямі збитки [14] України внаслідок військової агресії відображено поділ наслідків за відповідними критеріями групування відповідної до їх родової ознаки, а саме:

1) матеріальні втрати (об'єкти оборотних активів та необоротних активів). Від початку війни, через великі масштаби знищення української інфраструктури та порушення логістичних зв'язків, установи, організації стикнулися з нестачею великої кількості засобів та обладнання [15];

2) інфраструктурні втрати (пошкодження, руйнування, обмеження доступу до об'єктів критичної інфраструктури та інфраструктури системи державних організацій) [14];

3) людські втрати (включаючи загиблих серед цивільного населення та військових результаті бойових дій та кількість населення, яке виїхало за межі України та не приступили до роботи на території України або на дистанційних умовах) [16]

Крім зазначених вище наслідків маємо також звернути увагу на те, що Указом Президента України 24 лютого о 5 годині 20 хвилин на всій території України було введено в дію правовий режим воєнного стану [17]. Відповідно до цього, кожен громадянин України, міг переосмислити всю важливість та необхідність реалізації на практиці захисту своїх прав та законних інтересів.

Зокрема, Закон України “Про правовий режим воєнного стану”, що визначає: “порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб” [18].

Необхідно зауважити, що дія такого особливого правового режиму, може, в тому числі, супроводжуватися низкою спричинених юридичних наслідків, що можуть негативно відобразитися на нормальній життєдіяльності громадян України. Таким чином, воєнний стан може спричинити певне

обмеження визначених конституцією України прав та інтересів людини й громадянина [19, с. 110].

В той же час, важливо зауважити, що встановлюється вичерпний перелік прав та свобод людини і громадянина, що можуть обмежуватися, про що й зазначається в Указі Президента України щодо введення в дію воєнного стану [17]. Відповідно до ст. 2 цього Указу: “на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України” [20]. Також можуть застосовуватися певні тимчасові обмежувальні заходи щодо законних інтересів та прав юридичних осіб, в обсягах котрі мають забезпечувати реалізацію всіх заходів правового режиму воєнного стану, про що йдеться у ст. 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” [18].

Відповідно до Женевської Конвенції: “загальний захист населення від деяких наслідків війни стосуються всього населення країн, які перебувають у конфлікті, без будь-якої дискримінації за ознакою, зокрема, раси, національності, релігійних або політичних переконань, і спрямовані на полегшення страждань, спричинених війною, а особи, що перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин, на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім’ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу. Жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність (ст. 27 Р. I Ч. III Женевської Конвенції)”[21, с.169].

Беручи до уваги те, що для України є стратегічно важливим набуття членства в НАТО та Європейському Союзі. то саме в Конституції України, зазначається про пріоритетні національні інтереси. При цьому такі цілі досить часто використовуються для викривлення інформації. Саме пропаганда з поширення дезінформації підривають соціальну стійкість нашого населення та

впливають на інформаційну дестабілізацію України [22, с.52]. Таким чином, можливо говорити про інформаційні наслідки, що спричиняються військовою агресією.

В той же час, спроможна система щодо швидкого реагування на вказані виклики і досі не сформована в Україні. Також не має розвинутої національної інформаційної інфраструктури. А це все може певним чином обмежувати протидію інформаційній агресії з боку сусідньої держави [22, с. 52].

Таким чином, можливо виділити такі групи наслідків спричинених військовою агресією росії: 1) Втрата та завдання психічної та фізичної шкоди цивільному та військовому населенню України; 2) Економічні наслідки (завдання шкоди економіці України в цілому та окремим суб'єктам бізнес груп, та економічних сферам, зокрема); 3) Інфраструктурні наслідки (пошкодження та повна руйнації об'єктів цивільної та критичної інфраструктури, в тому числі пошкодження мереж електропостачання, водопостачання, мереж транспорту тощо); 4) Гуманітарні та міграційні наслідки (посилення міграційних потоків, внутрішнього та зовнішньо переміщених осіб); 5) Політичні наслідки (збільшення ризику ескалації конфлікту та поширення впливу на сусідні країни); 6) Екологічні наслідки (завдання шкоди навколишньому природному середовищу, знищення тваринного та рослинного світу тощо).

1.2. Підходи та принципи до формування державних механізмів відновлення України в післявоєнний період

Для початку варто визначити саме поняття державного механізму, що дозволить наблизитися до предмету нашого дослідження, адже державні механізми відновлення України є прямо залежними від основного поняття.

Поняття механізму держави має значний методологічний потенціал не лише щодо пояснення існування системи державної влади, а й з погляду виявлення та вивчення загальних закономірностей та ознак державності як такої. Дійсно, механізм держави є матеріальною і організаційною базою для

існування будь-якої держави, незважаючи на тип її політичного режиму, форму державного устрою чи форму правління. Механізм держави є важливим і необхідним атрибутом будь-якої держави, її “матеріальною субстанцією” та “фізичним втіленням державної влади” [23, с.48].

Щодо поняття “механізм”, то у державному управлінні існує ціла низка його визначень, що містяться у довідниках та доктринальних аналізах науковців. Саме ж слово “механізм” у перекладі з грецької “*mechane*” означає “зброя”, “машина” [24]. У першій дефініції – це послідовність станів, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища; у другій – система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності [25].

Зокрема, на думку деяких вітчизняних дослідників механізм державного управління це: “система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об’єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням” [26, с. 6]. На думку В. Бакуменко та В. Князева механізм державного управління необхідно розглядати як: “практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей” [27, с. 45-46]. Саме тому, державні механізми відновлення в Україні повинні включати наперед визначені та цілі та завдання щодо такого відновлення.

Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. визначають механізм держави, як систему нормативно визначених, взаємодіючих органів та організацій держави, створених для реалізації її завдань і функцій та наділених спеціальними повноваженнями у відповідній сфері діяльності. Ще одна варіація цього підходу, суть якого в ототожненні механізму та апарату держави: “механізм (апарат) держави – це система органів, установ та посадових осіб, які в установленому правовому порядку наділені державно-владними повноваженнями і реалізують функції держави” [28, с. 261].

По-різному підходять науковці й до визначення понять механізм державного регулювання, крім того огляд останніх дисертаційних досліджень в галузі наук з державного управління демонструє зростання наукового інтересу до різних процесуальних та інституційних аспектів формування та здійснення державного управління та регулювання етнічної та національної сфер в Україні. Так, на думку Андріяш В.І. механізм державного регулювання етнополітичних процесів – це діяльність владно-розпорядчого характеру спрямовану на задоволення потреб національних меншин, що здійснюється на виконання Конституції та законів України [29, с. 137].

В умовах сьогодення переважна більшість науковців акцентують увагу на необхідності розглядати механізм державного регулювання як: “сукупність організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов’язані функції для забезпечення безперервної, ефективної дії відповідної системи (держави) на підвищення функціонування економіки” [30 с. 7].

Сама по собі необхідність у якісному та належному науковому забезпеченні розвитку та функціонування системи різних видів державних механізмів з відбудови та відновлення зруйнованих українських територій та населених пунктів, дає поштовх для того, аби сучасні дослідники у своїх працях займалися приділенням уваги проблемних питань, що стосуються розвитку і функціонування організаційних структур та важливого кадрового і ресурсного забезпечення державного управління. Наша держава, що зараз проживає багато кризових ситуацій, у період свого оздоровлення та відбудови повинна буде в більшій мірі застосовувати найбільш сучасні інноваційні інструменти або механізми державного управління. Хоча варто визнати, що наявні в умовах сьогодення механізми не є достатньо ефективними у зв’язку з тим, що Україна має низку невирішених ще з довоєнних часів проблем, серед яких можливо виділити: високий рівень корупційних проявів в діяльності органів державної влади, недосконалість чинного законодавства, залишки централізаційних аспектів, тощо [31, с.8].

Сучасний стан політичної системи в Україні характеризуються трансформаційними процесами та реформуванням. В країні формується громадянське суспільство та правова держава, посилюється роль і значення інституцій громадянського суспільства у формуванні діалогу з органами державної влади, конституційно-правові відносини між ними набувають більш відкритого та демократичного характеру. Хоча, саме визнання України як правової, демократичної та соціальної держави та спрямованість діяльності в бік демократичних європейських цінностей, не буде дорівнювати їхній повноцінній реалізації в суспільному житті. Адже в умовах сучасності, існує досить велика кількість проблемних аспектів, котрі можуть спричинити навіть розкол в нашій державі або навіть більше - втрату державності. Саме тому, аналіз державних механізмів відновлення правової держави обумовлені, в тому числі, актуальною необхідністю вдосконалення державного механізму сучасної України, приведення його функціонування у відповідність до принципів правової держави, розв'язанням суперечностей у конституційно-правових відносинах між органами державної влади з одного боку, та між органами державної влади та її громадянами з іншого [32, с.95].

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в лютому 2022 року завдало та продовжує завдавати збитків та суттєвого негативного впливу на різні сфери суспільного життя: знищенні або пошкодженні споруди, будівлі. цілі підприємства, важливі інфраструктурні об'єкти ба більше - цілі міста та села. Вкрай негативного впливу завдається військовими діями і об'єктам природного навколишнього середовища. Після закінчення воєнних дій на території України першочерговим принципом для відбудови України має стати гасло - зробити набагато краще ніж було до цього, використовуючи при цьому новітні механізми з відбудови. В тому числі, забезпечити реалізацію проєктів в межах зеленого відновлення, приділити увагу ключовим аспектам охорони довкілля, декарбонізації, запровадження новітніх технологій мають стати наскрізними елементами процесу відбудови у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі. Українська влада та міжнародні партнери вже

розпочали обговорення та формування порядку денного та плану повоєнної відбудови через започаткування низки національних та міжнародних ініціатив [33, с.8]. Таким чином, можливо сказати, що основним принципом відбудови України має стати комплексний підхід до формування державної політики з відбудови за використанням інноваційних державних механізмів.

Воєнні конфлікти досить часто мають не лише суто політичні цілі, але ще й стосуються тимчасових та просторових масштабів. Втім, саме це стосується певних видів збройних повстань, різноманітних заколотів, прикордонних конфліктних інцидентів. Війна та військові дії досить часто провокують якісно нову зміну станів суспільства, а все це тому що державні органи влади починають виконувати додаткові, тобто такі що продиктовані війною завдання та функції. Саме з метою вибору перемоги над зовнішнім ворогом життя суспільних груп та економіки в цілому підлаштовують під умови війни. Важливо відмітити, що за умов збройних конфліктів політична мета, на відміну від війни є досить обмеженою.

Внаслідок цього життя суспільства, у цілому, та економіки, зокрема, перебудовують для забезпечення перемоги над ворогом. Під час збройного конфлікту політична мета є більш обмеженою, ніж у ході війни. Він не супроводжується докорінною зміною всього державного механізму на воєнний лад. Таким чином, збройний конфлікт між групами та державами всередині держав (такими, як повстанці) буде розглядатися як громадянська війна, а не війна, що підпадає під дію міжнародного права [34, с.77].

Запровадження державних механізмів з відновлення України обумовлюються попередніми підрахунками збитків свідчать про їх катастрофічний характер. Відповідно до даних Київської школи з економіки, збитки від війни станом на кінець 2022 року становили вже близько 130 млрд. дол. Також, якщо сюди ще додати всі підприємства різноманітних галузей економіки, транспортні інфраструктурні об'єкти, мости, то такі втрати можуть сягнути близько 700 млрд. дол., що дорівнює приблизно 325-330 % ВВП

України на рівні 2021 року. За даними уряду, план відновлення України попередньо оцінюється у 750 млрд доларів США. [35].

Нині, формуючи державний механізм відбудови України, важливо враховувати економічні, геополітичні, соціальні, культурні особливості держави та вимоги сучасної урбаністики. Недостатньо відновити пошкоджене – маємо нагоду переосмислити свій простір. Президент України Володимир Зеленський виділив такі пріоритети у повоєнному відновленні країни: цифровізація, безпека та оборонний потенціал у синергії з доведеними до кінця судовою, антикорупційною й іншими реформами. Відбудова України здійснюватиметься кількома силами – і внутрішніми ресурсами, і з допомогою інших країн, і з коштів спеціальних фондів [36].

Ще більш грандіозні звершення будуть реалізовуватися по закінченні військових дій. На думку Ціфакіс Н.: “постконфліктна реконструкція – це складний, цілісний і багатовимірний процес, який охоплює військовий (відновлення законності та порядку), політичної (державне управління), економічний (відновлення та розвиток) та соціальний (справедливість та примирення) напрями. При цьому економічний вимір постконфліктної реконструкції зазвичай включає такі завдання, як розподіл гуманітарної допомоги, відновлення фізичної інфраструктури та об’єктів, відновлення соціальних послуг, створення відповідних умов для розвитку приватного сектору та здійснення важливих структурних реформ для макроекономічної стабільності та стійкого зростання” [37].

Виходячи на наведеного визначення постконфліктної реконструкції, можливо визначити, що післявоєнна реконструкція України - це цілісний, складний та багатоаспектний процес, що включає в себе військовий державний механізм (відновлення законності, порядку та подальше зміцнення Збройних Сил України); політико-правовий державний механізм (належний стан нормативно-правового забезпечення та державного управління); економічний державний механізм (запровадження економічних інструментів з відновлення економіки та розвитку економічних показників); соціальний

державний механізм (включає в себе в тому числі інфраструктурну відбудову та підвищення рівня соціального забезпечення на засадах справедливості та примирення).

Важливим аспектом у запровадженні відповідних державних механізмів відновлення України має стати безумовне дотримання визначених принципів з відбудови. Зазвичай, поняттям принципів описують ключові або базові засади, на яких базується регулювання тієї чи іншої сфери суспільних відносин. Якщо розглядати принципи, що лежать в основі державних механізмів відновлення України, то це мають бути як загальні принципи, що є базовими та специфічні, що будуть характерними саме для сфери державного відновлення. Серед загальних принципів можливо виділити: принципи законності та верховенства права, принцип пріоритету прав та законних інтересів особи, принцип правової визначеності, принцип соціальної справедливості тощо. Особливими ж принципами державного відновлення мають стати: 1) енергоефективне та безпечне будівництво житла та об'єктів інфраструктури; 2) високий рівень цифровізації державних послуг; 3) участь громадян та інших осіб, які проживають на законних підставах на території України у розвитку регіонів; 4) використання інструментів зеленого будівництва; 5) застосування інвестиційних механізмів до розбудови України тощо.

1.3. Методи наукового дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний період

Маємо зауважити, що методологія наукового дослідження завжди є важливим компонентом або інструментарієм щодо логічного формування та поширення цінності наукових знань та певних світоглядних принципів наукової спільноти у практичне застосування, в тому числі державно-управлінське. Щодо самої структури методології наукового дослідження, то на думку переважної більшості науковців, це є відповідна взаємоузгоджена

система в якій існують рівні, зрізи, складники, котрі перебувають між собою у певних логічних зв'язках [38, с.144].

Враховуючи безпосередній зв'язок предмету нашого дослідження з державним управлінням, маємо зауважити, що знання про методологію державного управління, сформовані в значному масиві монографій, наукових статей у фахових часописах, енциклопедичних видань і дисертаційних досліджень. Зокрема, в “Енциклопедичному словнику з державного управління” під методологією пропонується розуміти: “систему способів організації та здійснення теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему – її структуру, логічну організацію. Методологія охоплює три підсистеми: методологію науки (вчення про систему способів організації і здійснення наукового пізнання, а також побудову систем наукових знань), яка поділяється на змістову та формальну методологію; методологію наукового дослідження (систему способів наукового дослідження певних об'єктів), яка поділяється на філософську, загальнонаукову та конкретно наукову методологію, а також методологію практичної діяльності (систему способів організації та здійснення практичної діяльності)” [39, с. 414].

В такому розумінні, маємо розуміти, що методологія дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний період, буде включати в себе методологію науки державного управління, в цілому; методологію наукового дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний час та методологію практичного застосування державних механізмів.

Зазвичай, при включенні методології дослідження, до своїх монографічних, дисертаційних праць дослідники аналізують саме другу підсистему, тобто комплексну систему пізнання предмету свого дослідження.

В науці державного управління, методологія наукового дослідження розглядається як “вчення про принципи, прийоми і операції, побудову, форми і засоби наукового пізнання” [40, с. 414]

Можемо відмітити, що поряд з методами, деякі науковці вважають за необхідне вживати також і поняття підходу, як базових елементів методології інститутів державного управління.

Особливістю наукових підходів та конкретних методів, які використовуються в дослідженні систем державного управління, є їх тісна прив'язка до нормативно-бюджетної бази територіального утворення, яка покликана забезпечити прозорість і підконтрольність в діяльності органів управління, їх орієнтацію на задоволення потреб громадян і реалізацію суспільного інтересу [41, с. 32].

Підхід розуміється як вихідне твердження, що є більш загальним, ніж принцип, та стосується припущення про найважливіші риси об'єкта дослідження або про спосіб його пізнання. У методології дослідження державного управління застосовується, насамперед, системний підхід, що є усталеним напрямом методології наукового пізнання, який безпосередньо сприяє адекватній постановці проблем та логічно-послідовній стратегії їх розв'язання [42, с. 47].

До прикладу, системний підхід концентрує увагу науковця на дослідженні єдності об'єкта, на становлення зв'язків у ньому, об'єднання їх в теоретичну систему [43, с. 148].

Система безпосередніх методів дослідження державно-правових явищ, за твердженням В. Федоренка, репрезентована “системним, структурно-функціональним, діяльнісним, порівняльно-правовим, історично-ретроспективним, формально-догматичним, конкретно-соціологічним, прогностичним і ін.” [40, с. 48]. Більшість із наведених методів вбачаються актуальними і для науки державного управління, зокрема, щодо дослідження механізмів реалізації демократії участі на загальнонаціональному та місцевому рівнях публічного управління в період воєнного стану та в наступному за ним періоді відновлення України [40, с. 48].

Тому на думку науковця, методологія будь-якого інституту у сфері державного управління базується на системному взаємозв'язку методів

наукового дослідження, що в повній мірі можуть визначити його сутнісні характеристики.

Сутнісними ознаками цієї методології є її: предметна зумовленість; цілісність, комплексний характер і завершеність (дискретність); структурованість і диференціація світоглядних методологічних принципів і методів; інтегральний характер; наукова обґрунтованість і врахування здобутків методологій споріднених галузей знань (права, економіки, соціології та ін.); взаємозумовленість із методикою (технологією) її реалізації та ін [38, с. 149].

Розглядаючи основні методи, які формують методологію наукового дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний час, важливо розуміти, що такі методи будуть мати дві площини, а саме: загальні методи наукового дослідження державного управління та спеціальні, характерні саме для інституту державних механізмів з відновлення України.

Щодо основних методів, то на думку Бень Я. В. важливим є застосування методів прогнозування та моделювання (для виявлення основних напрямів модернізації механізму застосування державного управління як під час воєнного стану та на період відновлення України після перемоги над агресором) і ін. Останні методи (прогнозування та моделювання) на сьогодні виступають на перше місце в процесі дослідження розвитку механізмів партисипаторної демократії в Україні. Адже, нещодавно Україна виборола статус держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу. Досягнення поставленої для України мети, – повноцінного членства в ЄС, – передбачає повну імплементацію цінностей і принципів партисипаторної демократії [38, с. 145].

Діяльність у сфері застосування державних механізмів відновлення України в післявоєнний має свої особливості. Суть такої діяльності полягає у вирішенні питань суспільного значення. Відповідно, методологія вирішення проблем, які виникають тут, не може не включати в себе, поряд з критеріями ефективності, також критерії публічності і соціальної консолідації.

Основними перевагами системного підходу на думку Мазепи В. є: “1) виділення основного й другорядного в різних об’єктах управління і процесах діяльності; 2) перенесення методів ухвалення рішень з одних функціональних сфер державного управління та місцевого самоврядування до інших; 3) докорінна зміна стилю наукового мислення в керівного складу органів державної та місцевої влади; 4) системне використання досягнень інших наук (теорії менеджменту, логістики, статистики, математики); 5) практикується процес обробки інформації: збір, аналіз, представлення, зберігання даних; 6) виникнення передумови для вибору загальних напрямів розвитку досліджень в цій галузі” [43, с. 49].

Застосування системного підходу дає можливість розкласти кожен проблему на складові, виявити реальні причини незадовільного функціонування певної системи, а не робити безпідставні висновки.

Так, моделювання як метод дослідження соціальних процесів має важливе значення для поглиблення знань, їх додаткової перевірки, для свідомого управління суспільними процесами. Кожна наукова модель передбачає виявлення найбільш загальних закономірностей розвитку, головних рис того чи іншого явища та дає змогу апробувати їх практичну доцільність [44, с. 80].

Одним із методів, що має важливе значення в дослідженні основних напрямів застосування державних механізмів відновлення України в післявоєнний час може бути метод абстрагування, зокрема щодо стратегічного планування розвитку, планування та відбудову знищеної цивільної та критичної інфраструктури.

Не менш важливим в методології є аксіологічний, або його ще називають метод цінностей [45, с.155], який налаштовує на розгляд державних механізмів з погляду тих чи інших соціальних цінностей. Цей метод змушує звернути увагу на цивілізаційно-історичний контекст відбудови держав, що брали участь у воєнних діях та які мають певний історичний досвід щодо відновлення та розвитку своїх держав.

Таким чином, методологія державних механізмів відновлення України в післявоєнний період - це структурна система методів та підходів, що перебувають у взаємозв'язку та дозволяють виявити найбільш значущі та характерні ознаки державних механізмів. Така методологія включає в себе три компоненти: методологія дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний період, буде включати в себе методологію науки державного управління, в цілому; методологію наукового дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний час та методологію практичного застосування державних механізмів. Серед ключових методів дослідження можливо назвати: системний метод, аксіологічний метод, порівняльно-правовий, методи моделювання та прогнозування.

Висновки до Розділу I

1. Визначено, що наслідки, що спричинені російською військовою агресією мають глобальний та регіональний характер, в тому числі завдяки тому, що Україна має центральне географічне розташування, через яку проходили та продовжують проходити важливі економічні кордони. Не допомога Україні у війні та після воєнні роки може спричинити ряд негативних наслідків та проблем для низки держав всього Світу.
2. Виділено такі групи наслідків спричинених військовою агресією росії: 1) Втрати та завдання психічної та фізичної шкоди цивільному та військовому населенню України; 2) Економічні наслідки (завдання шкоди економіці України в цілому та окремим суб'єктам підприємництва, та економічних сферам, зокрема); 3) Інфраструктурні наслідки (пошкодження та повна руйнації об'єктів цивільної та критичної інфраструктури, в тому числі пошкодження мереж електропостачання, водопостачання, мереж транспорту тощо); 4)

Гуманітарні та міграційні наслідки (посилення міграційних потоків, внутрішнього та зовнішньо переміщених осіб); 5) Політичні наслідки (збільшення ризику ескалації конфлікту та поширення впливу на сусідні країни); 6) Екологічні наслідки (завдання шкоди навколишньому природному середовищу, знищення тваринного та/або рослинного світу тощо).

3. З'ясовано, що післявоєнна реконструкція України - це цілісний, складний та багатоаспектний процес, що включає в себе військовий державний механізм (відновлення законності, порядку та подальше зміцнення Збройних Сил України); політико-правовий державний механізм (належний стан нормативно-правового забезпечення та державного управління); економічний державний механізм (запровадження економічних інструментів з відновлення економіки та розвитку економічних показників); соціальний державний механізм (включає в себе в тому числі інфраструктурну відбудову та підвищення рівня соціального забезпечення на засадах справедливості та примирення).
4. Визначено, принципи, які лежать в основі державних механізмів відновлення України, можуть поділяються на загальні принципи, що є базовими та специфічні, що будуть характерними саме для сфери державного відновлення. Серед загальних принципів можливо виділити: принципи законності та верховенства права, принцип пріоритету прав та законних інтересів особи, принцип правової визначеності, принцип соціальної справедливості тощо. Особливими ж принципами державного відновлення мають стати: 1) енергоефективне та безпечне будівництво житла та об'єктів інфраструктури; 2) високий рівень цифровізації державних послуг; 3) участь громадян та інших осіб, які проживають на законних підставах на території України у розвитку регіонів; 4) використання інструментів зеленого будівництва; 5) застосування інвестиційних механізмів до розбудови України тощо.

5. Аргументовано, що методологія державних механізмів відновлення України в післявоєнний період - це структурна система методів та підходів, що перебувають у взаємозв'язку та дозволяють виявити найбільш значущі та характерні ознаки державних механізмів. Така методологія включає в себе три компоненти: методологія дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний період, буде включати в себе методологію науки державного управління, в цілому; методологію наукового дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний час та методологію практичного застосування державних механізмів. Серед ключових методів дослідження можливо назвати: системний метод, аксіологічний метод, порівняльно-правовий, методи моделювання та прогнозування.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ РІЗНОВИДІВ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ З ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

2.1. Політико-правовий механізм відновлення України

Розгляд окремих різновидів державних механізмів хочемо розпочати саме з політико-правового механізму відновлення України. Адже, від ефективного та достатнього рівня нормативно-правового забезпечення та відповідного рівня політичної волі осіб залежить формування якісного законодавчого регулювання відбудови України в післявоєнні роки.

Так, Указом Президента України “Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни” було створено Національну раду з відновлення України та окреслені завдання, серед яких:

- “відновлення і розбудова транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв’язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурна модернізація та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримка сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об’єктів культурної спадщини;

- визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди;

- підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди” [46].

Відповідно до представленої у липні 2022 року у Лугано Програмі з відновлення України, мінімальна сума, яка потрібна для відновлення України становить близько 750 млрд. дол., що може відбуватися після наступних десяти років, від моменту завершення війни на території України. При цьому М.А.

Лаллі зазначає, що відновлення України буде взаємозалежним від довгострокових наслідків та мати екзистенційний характер.[47].

Коаліція з відновлення України включає в себе низку країн-бізнес партнерів та відповідних бізнес-структур таких країн. Зокрема, у липні 2022 року представники понад 40 країн світу і близько 20 міжнародних організацій за результатами Міжнародної конференції, яка стартовим пунктом міжнародних зусиль з відновлення України, схвалили Декларацію Лугано, про яку було згідно раніше та пообіцяли надання скоординованої політичної, фінансової та технічної підтримки з цією метою. “Принципи Лугано”, схвалені на конференції, передбачають:

- “Партнерство – процес відновлення очолюється та здійснюється під керівництвом України та проводиться у партнерстві з її міжнародними партнерами;

- Демократична участь – процес відновлення має бути цілісним зусиллям усього суспільства, спрямованим на демократичну участь населення, місцеве самоврядування та ефективну децентралізацію;

- Гендерна рівність та інклюзія – процес відновлення має бути інклюзивним та забезпечувати гендерну рівність та повагу до прав людини, включаючи її економічні, соціальні та культурні права.

- Спрямованість на реформи – процес відновлення повинен сприяти прискоренню, поглибленню, розширенню та досягненню зусиль України щодо впровадження реформ і їх стійкості відповідно до європейського шляху України.

- Залучення багатьох стейкхолдерів – процес відновлення має сприяти співпраці між національними та міжнародними учасниками, включно з приватним сектором, громадянським суспільством, науковими колами та місцевими органами влади.

- Прозорість, підзвітність і верховенство права – процес відновлення має бути прозорим і підзвітним українському народу. Усі види фінансування відновлення мають бути справедливими та прозорими.

– Сталий розвиток – процес відновлення має забезпечити сталу перебудову України, яка узгоджується з Порядком денним сталого розвитку до 2030 року та Паризькою угодою” [48].

Варто відмітити, що в червні 2022 року Україна отримала важливий політико-економічний статус, що в подальшому наближає нашу державу до виходу на Європейський простір, а саме - статус держави кандидата в члени Європейського Союзу.

Так, вже у лютому 2023 р. Україна отримала важливий документ Єврокомісії – “Аналітичний звіт, що доповнює висновки Єврокомісії щодо заявки України на вступ до Євросоюзу” [49]. Цей документ, за своєю сутністю є аудитом наближення України до права Європейського Союзу та визначає сутнісні аспекти щодо майбутніх переговорів про вступ України (EU accession process “step by step”), крок до кроку, і складається такий процес з ключових дев’яти кроків.

Аналізуючи політико-правовий механізм відновлення України, можливо погодитися з позицією Міщенко В.С., який визначає: “що післявоєнна відбудова країни має здійснюватися на засадах сталості та справедливості. При цьому, підходи до визначення поняття справедливості, а також до механізмів справедливого розподілу по-різному вбачаються прихильникам різних політичних доктрин. Наявність різних, часто протилежних один одному підходів робить неможливим їх застосування в умовах сьогодення” [50, с.267].

Запровадження ознак ідеології щодо соціальної справедливості всіх населення має базуватися на принципах правового регулювання економіки та містити важливі здобутки освітніх установ, котрі спеціалізуються на економічно-правових галузях. В цьому контексті існує дві основних концепції, а саме: егалітариська та утилітарна. Що утилітарної концепції, то основним завданням держави буде - досягнення найвищого ступеня щастя для максимально великої кількості своїх громадян. Одержувати при цьому більшу частку суспільного багатства повинний той, хто здатний у більшій мірі одержати корисність. Таким чином, загальна корисність максимізується не у

випадку рівного розподілу багатства між членами суспільства, а в результаті пропорційного (відповідно до різних функцій корисності) його розподілу. Щодо егалітаристської концепції, то дана концепція говорить про принципи рівного та справедливого розподілу доходів та видаків в рівній міра на всі членів суспільної групи [51, с. 10].

Аналіз Звіту щодо виконання вимог Європейського Союзу, вказує на те, що Україною вже зроблено перші кроки у політико-правовому напрямку євроінтеграції. Втім, невирішеними залишаються питання: “1) необхідності адаптувати національне законодавство до права Європейського Союзу, по всім тридцяти трьом “переговорним главам” технічно, тобто прийняти, змінити велику кількість нормативно-правових актів та таким чином механічно адаптувати вітчизняне законодавство до права Європейського Союзу; 2) необхідності адаптувати його реально, тобто впровадити європейські правові стандарти та принципи у вітчизняні конституційні реалії, у практику українського конституціоналізму; 3) необхідності доведення європейському співтовариству, що Україна дотримується європейських цінностей, неухильно впроваджує їх, перш за все, у сфері прав людини” [52, с.18-19]. Адже, лише лише реалізація на практиці та відповідно – дійсне та реальне дотримання європейських цінностей і правових стандартів повинно бути не лише суто технічною або механічною вимогою, але й мати вигляд реальної практичної інтеграції права Європейського Союзу в політико-правову систему українського конституціоналізму.

Враховуючи це, не буде прийнятним врахування лише низки нормативно-правових та підзаконних нормативно-правових актів, що прийняті у відповідності до ключових стандартів та принципів Європейського Союзу, хоча й сама Конституція України вказує на українські принципи та цінності як про європейсько орієнтовані. Важливим буде саме те, щоб такі принципи було втілені в конституційно-правовій реальності [52, с. 19].

Важливим аспектом у дослідженні політично-правового механізму відновлення України є наявність негативного явища - корупції в цілому та

політичної корупції, зокрема. Незважаючи на те, що нормативно-правового визначення поняття “політичної корупції” не існує, втім існує ряд характерних ознак та основних сфер, в яких вона виникає та продовжує розповсюджуватися (стосується системи публічного управління, партійної та виборчої систем, регіонального та державного рівнів управління). Це необхідно не тільки для визначення конкретних кримінальних і адміністративних правопорушень та засобів покарання, але й для того, щоб в суспільство сформувало чіткий політичний портрет суб’єкта політичної корупції, що являє собою політичного актора, котрий ставить перед собою політичні цілі збереження, отримання, розподілу і зміцнення політичної влади, використовуючи інструментарій протиправних і неформальних політичних і економічних практик [53, с.73].

Маємо зауважити, що процеси відбудови та відновлення України можуть навпаки дати унікальні можливості для подальшої демократичності політичного та суспільного життя України. При цьому досвід зарубіжних держав, дає підтвердження, що реалізуючи успішні ініціативи щодо запобігання політичній корупції, можуть допомогти лише тоді, коли політична еліта буде вбачати корисні аспекти щодо розвитку своїх інститутів.

Саме тому, Мисишин О, визнає, що: “прийнята у перший рік після завершення воєнних дій на території України Антикорупційна стратегія, має включати науково-обґрунтовану модель системи запобігання політичній корупції. В тому числі, базисом такої Стратегії мають бути не лише чітко структуровані напрями і підходи з удосконалення правового та інституційного механізмів запобігання політичній корупції в системі публічного управління, партійній і виборчій системах України. Мова йде про необхідність та важливість побудови чіткого та зрозуміло алгоритму дій, котрі будуть орієнтовані на оновлення та інновацію системи рекрутування і ротації політичної еліти за мерикторатичними принципами пропорційності і рівності доступу до засобів та інструментів виборчого процесу, етичності і професійності при формуванні списків партій на вибори та призначенні на політичні посади” [53, с, 73].

Також в контексті політико-правового механізму післявоєнного періоду відновлення України буде важливим розробка механізмів удосконалення забезпечення національної безпеки України. У цьому контексті можливим буде використати позитивний досвід на основі досвіду Південної Кореї. Як відомо, вже після завершення відкритого воєнного протистояння між Південною та Північною Кореєю було укладено двосторонню угоду щодо взаємної оборони із США, що передбачала необхідне реагування таких суб'єктів міжнародного договору на будь-які реальні чи потенційні загрози для національних інтересів щодо випадків протиправних посягань зі сторони третіх осіб [54].

Тому, вже після завершення воєнних дій на території України, нашому керівництву держави необхідно мати зарубіжних партнерів щодо підписання можливих двосторонніх або навіть багатосторонніх угод, що відповідного реагування такими державами на можливі провокаційні дії з боку російської держави.

І ще одним важливим аспектом, в межах цього підрозділу є проблема систематичного порушення ст. 8 Закону України “Про правовий режим воєного стану”, що має місце у місцях фактично у всіх сферах суспільної діяльності та проявляються у формі: “1) публічного оприлюднення різними експертами предмета інформації, що розглядалось у режимі конфіденційності (на засіданнях Ради Національної безпеки і оборони (РНБО) України; Верховної Ради України; Кабінету Міністрів України; центральних органів виконавчої влади; т. ін.) – і повне офіційне “мовчання” СБУ щодо реагування на такі факти у виді заходів загальної превенції (за принципом: так буде з кожним, хто порушить Закон України «Про державну таємницю»); 2) негативних тенденцій розповсюдження так званої «таємниці слідства» за результатами проведення заходів оперативно-розшукової діяльності (ОРД) та негласних (розшукових) слідчих дій (ст. 246 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України); 3) відомостей про можливі напрями контрнаступу Збройних Сил України на фронті з росією, коли така діяльність є очевидною і необхідною у силу завдань визволення від ворога окупованих територій України” [55, с. 362]. З цього

приводу, можемо цілковито погодитися з Колб О.Г., що такі суттєві порушення негативно впливають на стан перебігу військових дій на території України, а ще й підтверджують недосконалість українського законодавства в практичній реалізації правових норм, що стосуються запровадженого в Україні правового режиму воєнного стану. Саме тому, в післявоєнний період українському законодавцю слід внести зміни до чинного законодавства щодо недопущення маніпулятивних аспектів.

Таким чином, можливо підсумувати, що політико-правовий механізм відновлення України має забезпечувати єдність законодавчого врегулювання питань відновлення в Україні у післявоєнний період, передбачати розроблення відповідної нормативно-правової Стратегії або Плану з відновлення всіх сфер життєдіяльності, яким було завдано шкоди внаслідок військової агресії.

2.2. Соціально-економічний механізм відновлення України

Аналізуючи попередні підрахунки Міністерства економіки України, можливо констатувати, що 2022 рік був надзвичайно тяжким для вітчизняної економічної системи. Такі великі економічні втрати та занепад деяких галузей економіки став досить безпрецедентним. Звісно, що найбільший занепад приправ на березень 2022 року. За відповідними даними Міністерства економіки України, використовуючи інструменти моделювання та непрямі методи розрахунку збитків, у березні 2022 року було зафіксовано падіння до 47-50% ВВП у порівнянні з березнем 2021 року [56].

У зв'язку з такими показниками найголовніше питання, виступає проблема визначення критеріїв пріоритетності відновлення тих чи інших секторів економіки та визначення цілої низки правових засобів, які будуть для необхідні для такої реалізації.

З цього приводу, можемо вказати на те, що у минулому році такі показники вже були відображені у Наказі Міністерства економіки України “Про затвердження Критеріїв визначення підприємств, установ і організацій, які мають важливе значення для галузей національної економіки” [57].

У цьому Наказі визначено наступні критерії визначення підприємств, установ і організацій, які мають важливе значення для галузей національної економіки: “1) здійснення підтримки та супроводження інвестиційних проєктів; 2) здійснення відповідно до законів реалізації державної політики, за формування якої відповідає Мінекономіки; 3) отримання фінансової державної підтримки у вигляді грантів згідно з Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Порядком реалізації експериментального проєкту щодо надання на конкурсних засадах фінансової підтримки стартапам в Україні, у тому числі в сфері інформаційних технологій, Порядком надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу, Порядком надання грантів на створення або розвиток переробних підприємств; 4) виконання робіт та надання послуг для Мінекономіки на підставі договорів (угод, меморандумів, контрактів), укладених на строк не менше шести місяців; 5) перебування у сфері управління Мінекономіки та виконання державних замовлень; 6) середня заробітна плата працівників підприємства, установи, організації, що здійснює діяльність у сфері, формування та/або реалізацію політики якої забезпечує Мінекономіки, складає не нижче середньої заробітної плати по країні помноженої на коефіцієнт 1,5; 7) провадження діяльності на території трьох і більше областей України, у сфері, формування та/або реалізацію політики якої забезпечує Мінекономіки; 8) провадження виду виробництва або надання послуг, яке забезпечує потреби інших підприємств, установ, організацій в матеріально-технічних ресурсах, сировині і матеріалах, комплектувальних виробках, відсутність яких призведе до повної зупинки виробництва продукції або надання послуг, у сфері, формування та/або реалізацію політику якої забезпечує Мінекономіки” [58].

Як зауважують українські дослідники, стійки економічний розвиток – це такий розвиток, котрий “задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу майбутнє” і в цьому контексті, пріоритетом економічного розвитку повинні стати: 1) гарантії щодо сталого соціального розвитку, в основі якого

буде лежати суспільно-гармонійний розподіл доходів населення; 2) гармонізація та сталість природного середовища, в тому числі наявність екологічної та безпечної площини для існування та господарської діяльності особи; 3) розвиток низки важливих ринків: капіталу, товарів, послуг, робочої сили та інвестицій; 4) розвиток у напрямку збалансованого та довгострокового зростання в економічному середовищі [59, с.69].

Будь-який план післявоєнного відновлення буде результативним та матиме позитивний аспект, у випадках якщо будуть збережені такі принципи, як: “- продовження активної міжнародної фінансової підтримки, для фінансування потреб бюджету та закриття розривів платіжного балансу; - сповільнення інфляції (хоча реалії сьогодення визначають, що її рівень за результатами 2022 року перевищить 30%, а імовірність приведення показника до рівня у 5%, як встановлено НБУ, занадто низька); - повноцінне відновлення роботи чорноморських портів України з початку 2024 року. На 2024–2025 роки припускається, що безпекові ризики суттєво знизились; часткове нівелювання втрат економіки у 2024–2025 роках. Проте, дане припущення має гіпотетичний характер, що пов’язано із неможливістю реальної оцінки втрат виробничого та людського потенціалу в умовах збереження часткової окупації території України, а також існування безпекових ризиків. Відповідно, орієнтовні темпи післявоєнного відновлення економіки НБУ оцінює у 5–6% на рік; - вибір стратегії реалізації активної економічної політики, зокрема повернення до ринкових механізмів залучень для покриття дефіциту бюджету за рахунок встановлення належної їх доходності, проведення фіскальної консолідації та скорочення квазіфіскальних дисбалансів, а також повернення до традиційних засад режиму інфляційного таргетування з плаваючим курсоутворенням із поступовим припиненням емісійного фінансування потреб бюджету тощо” [60, с. 103].

Ситуація, що склалася в економічному середовищі України беззаперечно вказує на необхідність прийняття виважених і в той же час, невідкладних заходів щодо виходу на шлях до економічної відбудови. З метою цього

важливим та необхідним аспектом має бути проведення сталого суспільного розвитку, що базуватиметься на принципах верховенства права та соціальної справедливості. З приводу цього, українські науковці Д. Серебрянський та А. Капелюш: “для забезпечення фінансової стабільності та сталого економічного зростання необхідне концептуальне переосмислення проведення державної політики” [61, с. 22].

Крім того, запланованими є кардинальні зміни щодо самої структури економічного потенціалу України, зокрема це можливо реалізувати зарядки експорту та виробництва технологічної на високому рівні продукції та з великою доданою вартістю в процесі її експорту. Ключові аспекти щодо такої реалізації відображено у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [62].

Під час визначення стратегії відбудови економіки України потрібно зважати на її національні особливості, а саме: “слабку розвиненість високотехнологічних підприємств і галузей, значний фізичний і моральний знос виробничого потенціалу більшості промислових підприємств, недостатність фінансування інноваційного сектору економіки, структурну розбалансованість, технологічну низькоукладність, сировинну експортоорієнтованість, низьку конкурентоспроможність. З огляду на ці проблеми, післявоєнна відбудова України має бути спрямована на кардинальну зміну структури економіки, перехід від аграрно-сировинного її типу до індустріально-інноваційного на основі створення сучасної високотехнологічної, цифровізованої промисловості відповідно до концепції Індустрія 4.0” [63, с. 11].

Оформлення нового економічного простору в Україні, виходячи з логіки державного забезпечення має потребувати розробки довгострокової Програми з прискореного механізму індустріального розвитку (надалі - Програма). У цьому контексті Програма та згаданий в минулому підрозділі План з відновлення України, включатиме: “розвиток високотехнологічних напрямків, зокрема, вбудовування українських високотехнологічних виробничих

потужностей, за умови їх модернізації, до виробничих ланцюгів Європейського Союзу. Серед потенційних галузей, які можуть співпрацювати з європейськими виробниками, є такі: авіаційна — серійне спільне виробництво важких транспортних літаків; космічна — спільне виробництво штучних супутників та конструювання ракет; проекти у сфері ОПК, спрямовані на спільне виробництво військової техніки за стандартами НАТО. Важливе високотехнологічне завдання — створення повного виробничого циклу у атомній енергетиці, де Україна не має власної ланки виробництва палива для АЕС” [59, с.70].

Іншим компонентом соціально-економічного механізму відновлення України є підвищення соціального рівня життя населення.

Адже з 24 лютого 2022 р. за межі країни, за різними оцінками, станом на 1 квітня 2023 р. виїхали від 9 до 10 млн осіб, у тому числі до Європи — близько 7—8 млн, основними категоріями людей, що виїхали, звісно що є діти та жінки. Втім, Європі слід підготуватися приймати ще декілька десятків громадян України, котрі можуть врятуватися від проблем та розрух, що спричиняє росія кожного дня. Відомим фактором є те, що близько одного млн. українських громадян були депортовані з окупованих територій до росії. Відповідно до вказаних негативних аспектів в Україні, у 2023 році проживає близько 32-33 млн. осіб. Слід зауважити, що це приблизні оцінки, а реальна статистика не відома. Але очевидно, що на Україну чекають дуже серйозні проблеми у сфері демографії і відтворення трудових ресурсів [64, с.5].

Слід надавати значення й тому аспекти, що в сучасному просторі ведеться боротьба за трудові ресурси та людську працю. Це все, можливо аргументувати тим, що європейський економічний простір, є на порядок більш сильним від українського, Також має значення той аспект, що така компенсація може відбуватися за рахунок старіння емігрантів. До того ж, хвиля вимушених емігрантів за відповідними показниками може бути ще більше року в Європі, в тому числі ризики того, що більша їх частина не буде повертатися до України, і це становить близько 15 %, близько 1 млн. осіб.

Ключовою ціллю державного управління та політики у період після закінчення воєнних дій на території України, використовуючи інноваційні механізми, буде запровадження вигідних економічних умов щодо розвитку ринку конкурентоспроможної продукції та послуг з користю реалізації стратегічно важливих державних пріоритетів. У цьому контексті Яцкевич І. пропонує виділити такі системи щодо довготривалих економічних та соціальних цілей з інноваційного розвитку, серед яких: “–підвищення якості життя населення та формування соціально-наукової спільноти; – забезпечення економічного зростання та формування інформаційно-інноваційного типу економіки; – розвиток інтелектуального середовища, фундаментальної науки, освіти, культури; – створення сприятливої законодавчо-правової системи та інноваційного клімату; – підтримка масового інноваційного ентузіазму при впровадженні та реалізації стартапів; – формування нового рівня державно-приватного партнерства на основі взаємовигідних умов; – забезпечення оборони та безпеки інноваційного розвитку країни” [65].

З метою формування суспільно важливих та соціально-економічних цілей та враховуючи інноваційні механізми розвитку в післявоєнному просторі, необхідним будемо визначення стабільної системи цілепокладання, включаючи підсистеми завдання з реалізації кожної мети з її відповідними механізмами. Також варто розглянути можливість впровадження дорожніх карт щодо термінів досягнення конкретних результатів та бажані очікувані ефекти, як загальнодержавної, бюджетної та соціально-економічної ефективності так і конкурентоспроможності та обсягами комерційної прибутковості.

В тому числі, важливим аспектом є також поступове зменшення податкового тиску та навантаженості на економічне благополуччя та економіку в цілому, Це можливо досягти завдяки зменшенню податків на доходи осіб на працю, а саме ПДФО (хоча би для малого підприємництва) та ЄСВ. Окремим питанням є також зменшення митних бар'єрів, або навіть повна їхня ліквідація. Іншою стороною для впровадження таких змін, повинно стати зменшення

кількості соціальних виплат та видатків, що зможе мінімізувати витрати бюджетного сектору економіки. Адже воєнні дії на території України, підтверджують що існуючі соціальні програми не будуть мати ніякого результату, якщо Україна не матиме спроможності захищати себе та своє населення з боку агресії зовнішнього ворога[63, с. 12].

Водночас, суттєва частка соціального захисту та підтримки безробітних, малозабезпечених має досягатися за рахунок удосконалення механізму реалізації громадських робіт. В тому випадку, виняток може стосуватися обмеженого кола осіб, котрі не мають фізичної змоги виконувати такі роботи відповідно до стану свого здоров'я, або вікового критерію. До того ж, вказний механізм може почати реалізовуватися вже в умовах сьогодення. При тому, що все ж таки розмір виплат, які за законодавством України отримують сьогодні ВПО є дійсно недостатнім. Проте, такі особи, з іншого боку повинні більш активно залучатися до процесів пов'язаних з виконанням громадських робіт в тилівій частині [56, с. 34].

Таким чином, можливо підсумувати, що соціально-економічний механізм відновлення України в післявоєнний період має бути спрямованим на досягнення економічного розвитку із достатнім рівнем соціального благополуччя населення. В економічній площині має бути прийнята Програма прискореного індустріального розвитку в межах загального Плану чи стратегії відновлення України. Що стосується соціального забезпечення, то необхідним стане суттєве обмеження соціальних видатків та мінімізація бюджетного сектору економіки. В той час, коли значна частка соціальної підтримки для малозабезпечених, включаючи безробітних, має реалізовуватися переважно через налагодження та реалізації механізму громадських робіт.

2.3. Механізм інфраструктурної відбудови України

Майже кожен день, з початку повномасштабного вторгнення, фіксуються нові випадки завдання шкоди цивільній та критичній інфраструктурі в кожному куточку України.

Активні бойові дії велися або продовжують здійснюватися на території таких областей, як : Одеська, Миколаївська, Харківська, Донецька, Київська, Луганська, Запорізька, Дніпропетровська, Чернігівська, Сумська області. Хоча й руйнування на території кожної з областей мають суттєво різні показники. При цьому, регіональний розподіл по секторам також є досить градаційним. Так, відповідно до даних Київської школи економіки, станом на 2023 рік, найбільших збитків було завдано Запорізькій, Херсонській, Луганській, Донецькій та Херсонській областям [67].

Відповідно до офіційних статистичних даних, внаслідок воєнних дій на території України, з початку повномасштабного вторгнення було зруйновано близько семидесяти чотирьох тисячі житлових будинків [68]. Слід відмітити, що ініціативою міжнародних партнерів та союзних держав України було запропоновано план відбудови України за рахунок встановлення відповідальності на окремі держави щодо відновлення областей України, що постраждали внаслідок військової агресії. Зокрема, є низка держав, що вже обрали собі області: “-Німеччина – Чернігівську; - Канада – Сумську; - США та Туреччина – Харківську; - Чехія, Фінляндія та Швеція – Луганську; - Бельгія – Миколаївську; - Швеція та Нідерланди – Херсонську; - Швейцарія – Одеську;- Норвегія – Кіровоградську; - Австрія – Запорізьку - Польща та Італія – Донецьку” [61]. Така стратегія зможе певним чином пришвидшити відбудову тих регіонів, котрі найбільше постраждали від обстрілів та бойових дій, в тому числі може позитивно відобразитися на урбаністичній культурі українських міст у відповідності з сучасними європейськими стандартами .

При цьому, необхідно пам’ятати, що проводити відновлювальні роботи у більшості містечок східної та південної частини України є вкрай небезпечним, зважаючи на те, що там і досі продовжуються активні бойові дії. В умовах сьогодення можливо припустити, що в повоєнний період, більшість із постраждалих сіл та містечок треба буде відновлювати фактично з нуля, а для цього необхідним буде залучити значні обсяги інвестицій та фінансування. В той же час, можуть виникнути питання щодо того, які саме принципи варто

закладати для відбудови, чи варто розглядати можливості для відновлення міст до того стану, що й були, чи все ж таки необхідно використовувати новітні, інноваційні технології, якими орієнтирами з безпекових питань слід користуватися тощо [70, с.5].

Перспективними цілями стратегічного курсу є: “динамічність відновлення інфраструктури, економічного потенціалу, якості життя громадян; максимальна залученість стейкхолдерів до реалізації завдань та отримання стратегічного ефекту відновлення; оптимальна реалізація національного економічного потенціалу задля цілей та завдань відновлення; регіональна та територіальна збалансованість відновлення з урахуванням пріоритетності найбільш постраждалих регіонів та громад; міжнародна відкритість процесів відновлення із широким залученням ресурсів міжнародної допомоги та іноземних інвесторів; прогрес України як країни – кандидата в члени ЄС” [71]. Враховуючи це, переважна більшість завдань буде стосуватися саме пошуку шляхів для відновлення територіальної спроможності України.

Важливим проблемним аспектом післявоєнної відбудови може стати компенсація та відшкодування за зруйноване житло власникам таких споруд. Адже найпершим завданням для держави буде саме - оцінка та реєстрації всіх пошкоджених або зруйнованих об’єктів. Так, частина інфраструктурних об’єктів мають бути відбудованими, що є частково уцілілими, ще частина може бути замінено на більш сучасні та нові споруди. Також деякі об’єкти можуть потрапити на компенсаційну процедуру, таким чином власник зможе отримати повну фінансову компенсацію за зруйноване майно. Втім не з’ясованими питаннями можуть залишитися проблеми знищеного рухомого майна фізичних осіб, до прикладу автомобілі та відшкодування немайнової шкоди. Крім того, невідомо що робити з об’єктами, котрі вже були частково відновлені власними силами власників такого пошкодженого майна [72].

Питання вибору проєктів відновлення є чи не найбільш корупційним. Для того, що не допускати будь-яких корупційних ризиків, сам процес

розподілу грошових активів на такі об'єкти має містити максимально об'єктивні аспекти та враховувати в першу чергу потреби та побажання населення. На думку деяких науковців, це стане можливим за рахунок здійснення оцінки проєктів на наявність ризиків і відповідність потребам відбудови. Забезпечення окремого розподілу фінансування в межах регіональних, секторальних і національних проєктів має дати можливість реалізувати справедливий принцип, в якому немає ризиків диспропорційного забезпечення потреб окремої сфери/регіону [72].

Саме інфраструктурний механізм з післявоєнної відбудови України має дати старт для початку запуску зеленої економіки, включаючи можливу реалізацію інструментів та заходів, котрі спрямовані на поліпшення макроекономічних показників та підприємницької діяльності в цілому. Механізм має забезпечувати динаміку відбудови за рахунок ринкової, фізичної, регуляторної та соціальної політики України. Стосовно фізичної інфраструктури, то така діяльність має здійснюватися у відповідності з інноваційними стандартами та нормами з відбудови.

Окрім того, при відбудові фізичної інфраструктури критично важливими мають стати: “дотримання максимальних вимог щодо енергоефективності, енергоощадності і декарбонізації об'єктів житлової, комерційної і соціальної інфраструктури, їх адаптація до кліматичних змін на основі відмови від викопних видів палива, використання вторинних матеріалів, уникнення використання небезпечних матеріалів, електрифікації систем життєзабезпечення будівель, житлових комплексів та мікрорайонів, впровадження систем сертифікації і специфікації будівельних матеріалів згідно стандартів Євросоюзу; повна відмова від державної підтримки відбудови орієнтованих на викопне паливо промислових об'єктів зі значними термінами технологічної експлуатації (насамперед теплових електростанцій) та ін”. [73, с.43-44].

Досвід європейських держав дає переконаність, що житлові проблеми можливо успішно вирішувати за рахунок реалізації послідовної державної політики у сфері розвитку житлово-будівельної кооперації. Не беручи до уваги

особливості національних підходів до такої політики, все ж таки наявні й сині закономірні процеси. Зокрема, житлові кооперативи, можуть розумітися, як основні інструменти економічної взаємодопомоги для населення. Крім того, державні органи можуть використовуючи вказані кооперативи здійснювати безпосередню підтримку населення щодо вирішення їхніх житлових питань та проблем. Таке стимулювання розвитку житлової кооперації можливо впроваджувати в життя кількома шляхами. По-перше за рахунок забезпечення належної нормативно-правової бази, розробляти певні програми та концепції, в тому числі, створення спеціальних державних інститутів, надання неповоротної фінансової допомоги, а також надання різного роду методичної допомоги, котру можуть отримувати кооперативні ініціативи громади з приводу розвитку житлових кооперативів. Важлива увага, в тому числі може приділятися ще й формуванню національної системи житлової кооперації, яка з часом може приймати важливі функції з державного регулювання кооперативів такого виду. Вказаний досвід, звісно, що заслуговує на більш детальне та глибоке дослідження та аналіз, адже житлова кооперація досить довгий період відіграє окерму роль в суспільному житті. Така кооперація, може мати великий потенціал, котрий буде необхідним для вирішення в Україні житлової проблеми, зокрема що стосується відбудови в період після закінчення воєнних дій. [74, с.37].

На нашу думку інфраструктурний механізм відновлення України має поєднувати в собі два ключових аспекти: відбудова стратегічних об'єктів належить держави та її структурним органами, а відбудова соціальних об'єктів - відноситься до місцевих органів влади, територіальних громад (адже саме ці суб'єкти краще розміються на тому, які саме об'єкти потребують першочергової відбудови, а які мають другорядне значення. Крім того, контрольні функції щодо якості виконаних робіт можливо розподілити між громадянами України та міжнародними організаціями, шляхом створення їх спільних груп чи об'єднань.

Цілком зрозуміло, що необхідно чітко визначити джерела фінансування. Схожа думка відслідковується і в колективній монографії, автори якої переконані: “що контроль за надходженням коштів та їх використанням слід покласти на міжнародних аудиторів (інші міжнародні інститути) і запровадити у територіальних громадах механізм прозорості їх витрачання. Можливості держави щодо забезпечення біженців житлом обмежені. Тому запропоновані проекти інтеграції прив’язуються до можливостей. Найреальніша форма забезпечення житлом та роботою – у сільській місцевості. Проте такі пропозиції найчастіше не збігаються з бажаннями біженців. Зрозуміло, що для біженців потрібно шукати спеціальні форми визначення на проживання з ув’язкою можливості працевлаштування як на наявних вільних робочих місцях та вакансіях на ринку праці, так і спеціально створених для біженців. При цьому важко розраховувати на використання професійної кваліфікації біженців, багатьом пропонується пройти нову професійну підготовку” [75, с. 233].

Разом із тим, відповідно до статей 113 та 16 Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій”, саме “місцеві ради затверджують плани відновлення та розвитку територіальних громад, а план відновлення та розвитку регіонів включає регіональні плани відновлення та розвитку, а також окремі заходи і проекти регіонального розвитку та/або проекти місцевого розвитку територіальних громад” [76].

Отже, органами місцевого самоврядування та відповідні територіальні громади є уповноваженими розробляти проекти та заходи щодо відновлення своїх регіонів, що у свою чергу передбачає необхідність їхнього забезпечення належним інструментарієм щодо реалізації таких об’єктів.

Крім того, у зазначеному вище Законі, зазначається, що “до територій відновлення належать мікрорегіони, територіальні громади, на території яких відбувалися бойові дії та/або які були тимчасово окуповані, та/або території яких зазнали руйнувань об’єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об’єктів житлового фонду внаслідок ведення бойових дій, а

також які характеризуються різким погіршенням рівня соціально-економічного розвитку та значним переміщенням населення до інших регіонів та/або інших держав” [76].

Саме тому в Проекті Плану відновлення України [77], варто звернути увагу насамперед на визначення основних організаційно-правових аспектів участі територіальних громад у відбудові України.

Таким чином, можливо підсумувати, що відбудова комунальної та соціальної інфраструктури, в тому числі й відбудова житла, а в складних випадках – створення тимчасового житла, мають сприяти умовам для відновлення трудового потенціалу громад, що у подальшому стане рушієм масштабного відновлення економіки території. В тому числі, пріоритетною ціллю має стати визначення механізмів повернення наших громадян до України з наданням їм житла, у випадку його руйнування та одночасним працевлаштуванням таких громадян. Важливим аспектом є можливість надання першочерговості саме сільським громадам, що у деяких випадках отримала менш системні руйнування, ніж міста, що мали меш розвинути інфраструктуру, а отже буде простішим відновити саме сільську інфраструктуру.

Висновки до Розділу II.

1. Визначено, що від ефективного та достатнього рівня нормативно-правового забезпечення та відповідного рівня політичної волі осіб залежить формування якісного законодавчого регулювання відбудови України в післявоєнні роки. Саме тому політично-правовий механізм відновлення України в післявоєнні часи має визначати досконалі інструменти для реалізації інших механізмів в даному аспектів.
2. З’ясовано, що політично-правовий механізм відновлення України має передбачати розроблення відповідної нормативно-правової Стратегії або

- Плану з відновлення всіх сфер життєдіяльності, яким було завдано шкоди внаслідок військової агресії. Наразі за сприяння Національної ради з відновлення України від наслідків війни створений Проект Плану відновлення України. Негативними аспектами, що можуть гальмувати процес застосування політично-правового механізму визначено корупцію та корупційні прояви, що не мають мати місце у післявоєнній відбудові України, як держави майбутнього члена Європейського Союзу.
3. Аргументовано, що соціально-економічний механізм відновлення України в післявоєнний період має бути спрямованим на досягнення економічного розвитку із достатнім рівнем соціального благополуччя населення. В економічній площині має бути прийнята Програма прискореного індустріального розвитку в межах загального Плану чи стратегії відновлення України. Що стосується соціального забезпечення, то необхідним стане суттєве обмеження соціальних видатків та мінімізація бюджетного сектору економіки. В той час, коли значна частка соціальної підтримки для малозабезпечених, включаючи безробітних, має реалізовуватися переважно через налагодження механізму громадських робіт.
 4. Акцентовано увагу на тому, що першочергове завдання держави при реалізації інфраструктурного механізму полягає у належному оціненні та реєстрації всіх без винятку зруйнованих та пошкоджених об'єктів і в залжності від цього визначити, де замість зруйнованого буде зведено нове, можливо, більш сучасне. Наразі ведуться спроби на законодавчому рівні визначити порядок компенсації за зруйноване майно та порядок виплати відшкодування для фізичних осіб.
 5. Доведено, що інфраструктурний механізм відновлення України має поєднувати в собі два ключових аспекти: відбудова стратегічних об'єктів належить держави та її структурним органами, а відбудова соціальних об'єктів - відноситься до місцевих органів влади, територіальних громад (адже саме ці суб'єкти краще розміються на тому, які саме об'єкти

потребують першочергової відбудови, а які мають другорядне значення. Крім того, контрольні функції щодо якості виконаних робіт можливо розподілити між громадянами України та міжнародними організаціями, шляхом створення їх спільних груп чи об'єднань. Пріоритетною ціллю має стати визначення механізмів повернення наших громадян до України з наданням їм житла, у випадку його руйнування та одночасним працевлаштуванням таких громадян. Важливим аспектом є можливість надання першочерговості саме сільським громадам, що у деяких випадках отримала менш системні руйнування, аніж міста, що мали менш розвинуту інфраструктуру, а отже буде простішим відновити саме сільську інфраструктуру.

РОЗДІЛ III. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Досвід зарубіжних країн в застосуванні механізмів відновлення держави у післявоєнний період

В першу чергу варто зауважити, що післявоєнна відбудова є досить тривалим і складним завданням для будь-якої країни після завершення війни й далеко не всі країни змогли впоратися з цим викликом. Світовий досвід свідчить, що відновлення було успішним тоді, коли країни та міста змогли подивитися на свій подальший розвиток під новим кутом зору та обрали для застосування підходи і механізми, які релевантні до їх поточної ситуації та враховують наявні особливості. Адже кожна пост-конфліктна країна унікальна, і жодна формула не може задовольнити всі потреби відновлення [78].

Вже відразу після повномасштабного вторгнення російської федерації у лютому 2022 року, одним із актуальних та наріжних проблем постала необхідність розроблення певних підходів до оздоровлення та відбудови України. Цілком зрозуміло, як було визначено у минулих підрозділах, це стосується політичного, воєнного, гуманітарного та економічного виміру. І важливим аспектом у цьому виступає саме можливість врахування зарубіжного досвіду щодо відбудови країни у всіх зазначених вимірах.

Відомим прикладом відродження зруйнованої економіки Західної Європи є повоєнний “план Маршалла”. Передумовами для початку його впровадження стали складні економічні обставини в Західній Європі в повоєнний період. Європейські країни (насамперед, Німеччина, Франція, Італія) без зовнішньої допомоги не могли забезпечити стабільне функціонування власних економік. “План Маршалла” був зосереджений на таких аспектах, як підвищення продуктивності праці у промисловості та

сільському господарстві, фінансова стабілізація та розвиток торгівлі. Саме завдяки “плану Маршала” було розроблено механізм використання власних і запозичених коштів (коли перші використовуються для поточних витрат, а другі – для капітальних інвестицій). Більше того, фінансова допомога була пов’язана з реалізацією структурних реформ, спрямованих на нарощування виробництва та розвиток торгівлі [34, с.78].

Цей план було започатковано державним секретарем США, генералом Джорджем Маршаллом у червні 1947 року. Практична реалізація Плану Маршала розпочалась 4 квітня 1948 року з ухваленням Конгресом США Закону “Про економічне співробітництво”. Це документ передбачав: “чотирирічну програму економічної допомоги Європі у досягненні нею реальної незалежності та забезпечення інтеграції і кооперації європейських країн для вирішення спільних проблем. Планом передбачалося зосередитись на виконанні таких основних завдань: модернізація інфраструктури; збільшення обсягів виробництва (зокрема, у ключових галузях – металургії та енергетиці); забезпечення більш рівномірного географічного розподілу важкої промисловості, сконцентрованої раніше у зоні Рура; раціоналізація виробництва у сільському господарстві; раціоналізація виробництва у легкій промисловості; грошова та фінансова стабілізація в Європі” [79, с.11].

Таким чином, Проєкт Плану відновлення України може містити в собі ключові ідеї та завдання, котрі були визначені в Плані Маршала.

Хорватія після закінчення війни за незалежність 1991–1995 рр. зіткнулась із проблемами, притаманними всім країнам, котрі постраждали від воєнних дій. З 1995 р. міжнародна допомога була спрямована саме на постраждалі території, зокрема на: Західну і Східну Славонії, бановини (регіони) Лики та Далмації. Основними донорами були Європейський Союз і Сполучені Штати Америки через Програму розвитку Організації Об’єднаних Націй – ПРООН, Управління Організації Об’єднаних Націй з обслуговування проєктів та Управління Верховного комісара Організації Об’єднаних Націй у справах біженців, Агенцію США з міжнародного розвитку – USAID [80, с. 53].

У 1996 р. у Хорватії ухвалено Закон “Про території особливої державної допомоги”, саме цим нормативно-правовим актом було започатковано спряння органам місцевого самоврядування у розвитку відновлюючих механізмів з компенсації постраждалим особам за рахунок впровадження подактових стимулів. Не беручи до уваги те, що законодавчий акт був прийнятий значно раніше від зазначеної вище Стратегії, втім саме нормами цих двох актів було започатковано підгрунття для відновлення та розбудови деокупованих місцевостей. Пізніше, було прийнято нову редакцію, а саме у 2008 році, в якому було визначено ключові цілі, котрі спрямовані на швидке повернення більшості переміщених осіб та біженців, ліквідація всіх без винятку наслідків війни, а також досягнення більш збалансованого розвитку всіх областей в залежності від груп території, що були поділені на три групи [81].

Так до першої групи було віднесено всю територію сіл, міст та громад, котрі знаходилися біля державного кордону, приблизно до 15 км. від такого кордону та стосується не більше п’яти тис. жителів за переписом населення до початку війни, а також усі інші райони міст, громад і селищ уздовж хорватського боку Дунаю. До другої групи увійшли міста і селища, які було окуповано, але які не належать до першої групи. До третьої групи територій віднесено громади й міста, які відстають у розвитку за трьома критеріями: економічним, структурним та демографічним [81].

Використовуючи досвід Хорватії, Україні теж слід в межах “Плану відновлення України” розробити категорії територій особливої державної допомоги з метою ліквідації наслідків війни, швидкого повернення переміщених осіб і біженців, досягнення найбільш збалансованого розвитку всіх областей.

Також, хорватське нормативно-правове забезпечення регламентувло заходи та процеси, що стимулюють поліпшення демографічної ситуації, повернення населення, яке проживало на зазначених територіях до війни 1991–1995 рр., а надто тих, хто міг сприяти економічному і соціальному розвитку територій особливої державної допомоги. У першу чергу повернення людей

заохочувалось безкоштовним або пільговим житлом. Норми Закону “Про території особливої державної допомоги” передбачали деякі податкові стимули, які були впроваджені на деокупованих територіях: “податок на передачу нерухомого майна не підлягав сплаті громадянами, які набувають право на нерухоме майно, розташоване в районах особливої державної допомоги, за умови їх фактичного проживання на даних територіях; податок на прибуток, отриманий на території спеціального державного нагляду, сплачувався не в державний, а в місцевий бюджет; зменшувався податок на прибуток, якщо його платник наймав працівників, які проживають на вказаних територіях. Крім демографічних і податкових стимулів, було передбачено преференції у сферах охорони довкілля та освіти” [82, с.75].

Зважаючи на те, що кількість осіб, які виїхали і не повернулися до України з початку повномасштабного вторгнення, досі характеризується високими показниками і не є виключенням, що такі показники не будуть збільшуватися з часом, важливим буде також врахування досвіду Хорватії щодо повернення своїх мешканців додому за допомогою застосування пільгових стимулів, в тому числі пільгового або безкоштовного житла.

Щодо досвіду Фінляндії, то варто зауважити, що фінські міста не зазнали серйозної шкоди від війни, майже всі радянські повітряні нальоти були успішно відбиті. Водночас, міста Фінляндії й перш за все Гельсінкі, зіткнулися з проблемою організації життєзабезпечення та працевлаштування значної кількості біженців та військових, що покинули лави збройних сил. Подібно до України, муніципалітети у Фінляндії завжди користувалися надзвичайно великим ступенем автономії. Вони мали автономне право стягувати податки та, відповідно, власну базу доходів, а також значні юридичні зобов’язання щодо надання соціальних, медичних та освітніх послуг мешканцям. Після 1946 року законодавство наділило муніципальні адміністрації новими соціальними обов’язками, які фінансувалися переважно за рахунок підвищення податків, а не за рахунок державного дефіциту. Ставка муніципального податку з 1945 по 1950 рік зростає від семи-дев’яти % до девяти - дванадцяти % від загального

доходу. Загальні податкові надходження підтримувалися високими завдяки прогресивному податку на прибуток та податку на додаткове багатство, так званому “податку на експропріацію”. Надходження податку з продажів та інших непрямих податків, таких як мито та акциз на такі товари, як тютюн і кава, зросли разом із зростанням обсягів продажу та імпорту. Відносно скромний бюджетний дефіцит фінансувався за рахунок чистих запозичень. Весь додатково отриманий фінансовий ресурс спрямовувався на відбудову та розвиток міст [79, с.24].

Важливо відмітити, що збільшення територій міст враховуючи тотальну забудову передмість стало причиною для змін, в тому числі, й міському ландшафту столиці Фінляндії. Так, в умовах сьогодення переважна більшість живе саме за межами центру міста, у розлогих багатоповерхових масивах, котрі знаходяться середині полів та лісів, певним чином можуть ізолювати їх від міського ритму життя і в той же час, мають все необхідне для влаштування комфортного життя населення країни [83].

Саме тому, можливим до застосування в Україні може стати розбудова приміської території і не обов’язково, якщо це будуть обласні центри або великі міста. Зважаючи на децентралізаційні процеси та формування і розвиток спроможних громад, такий досвід може бути вдалим.

Для української відбудови може бути також корисним план план відновлення Південної Кореї після війни, зокрема перший п’ятирічний план форсованої індустріалізації. В Україні такий досвід значно менш відомий, ніж план Маршалла, хоча саме цей план для України може бути кориснішим. Загальновідомо, що для післявоєнної Європи реалізація плану Маршалла дала вагомі позитивні результати, але, по-перше, до війни економіка більшості країн Європи вже була індустріальною, по-друге, у Європі ще до війни склалися політичні, соціальні та державні інститути, які зазнали пошкоджень під час війни, але не були зруйновані (курсив авторський). Отже, план Маршалла був орієнтований значною мірою саме на відновлення економіки та її подальший розвиток [84, с. 271].

Інституційною основою корейського “економічного дива” стали: успішно реалізована земельна реформа, впровадження механізмів щодо масової освітянської просвіти, а також застосування жорстоких адміністративних методів щодо цільового розвитку великого підприємництва. Звісно, що така стратегія не мала би свого успіху, якщо би не було фінансової підтримки США, адже за майже тридцять років Південна Корея мала у своєму розпорядженні 12,4 млрд дол. такої допомоги від США [85].

При цьому варто зауважити, що позитивні результати були не відразу помітними, при цьому було допущено низку помилок, серед яких: виключна орієнтація на міжнародну фінансову допомогу, помилкові сподівання на внутрішній ринок та слабка експортна спроможність.

Для України досвід післявоєнної Кореї становить інтерес з двох причин: “1) по-перше, для України радше може йтися саме про створення та розвиток майбутньої української економіки – не є таємницею, що до 2022 р. економіка України була структурно відсталою, у структурі економіки домінували підприємства попередніх технологічних укладів, виробництва з невеликою доданою вартістю, агросектор та сировинна економіка. Отже, відтворити або відбудувати саме таку економіку України видається недоцільним, оскільки вона, вже коли функціонувала у XXI ст., була застарілою. Може йтися тільки про побудову та розвиток майбутньої української економіки; 2) по-друге, досвід Південної Кореї переконливо показав, що основою післявоєнної відбудови може бути тільки індустріалізація; намагання орієнтувати післявоєнне відновлення економіки з акцентом виключно на аграрному виробництві у довгостроковому періоді призводить, швидше, до деградації, що яскраво підтвердив план Г. Моргентау [86, с. 270].

Таким чином, необхідно враховувати не лише ключові аспекти відомого Плану Маршалла, а ще й розглядати можливості для застосування окремих позицій плану Г. Моргентау.

3.2. Пропозиції щодо вдосконалення механізмів відновлення України

Процес повноцінного відновлення України є складним тривалим трансформаційним процесом. Складність його пояснюється не лише військовою агресією, а ще й рядом проблем, що існували в Україні до повномасштабного вторгнення.

Саме тому, необхідною є інституціональна трансформація, яка включає, в тому числі, низку інформаційних зусиль для створення позитивного міжнародного статусу України. Можливо певним чином навіть погодитися з позицією, що про Україну стали говорити у світовому просторі саме у контексті військових дій сусідньої держави на нашій території та держави, що має пережитки Радянського Союзу. Водночас, будучи європейсько-орієнтованою країною, маємо вживати всіх вичерпних заходів, щодо подолання цього усталеного нарративу, в тому числі ігнорувати несприятливе територіальне сусідство з росією [64, с.17].

На думку Зозолі І.В. дієвими механізмами, щодо подальшого пришвидшення відновлення України можуть стати: “1) Дипломатія: важливо зберігати діалог з іншими державами та шукати компроміси. Україна повинна підтримувати зв'язки з міжнародними партнерами та використовувати дипломатичний шлях для вирішення конфлікту; 2) Міжнародний тиск: Україна має активно співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як ООН, ЄС, НАТО, та залучати їх до вирішення конфлікту. Міжнародний тиск може впливати на держави, які здійснюють агресію; 3) Захист національної безпеки: Україна повинна зміцнювати свої оборонні потужності та забезпечувати національну безпеку. Це включає в себе підготовку армії, збільшення оборонного бюджету, розробку нових військових технологій та удосконалення системи кібербезпеки; 4) Підтримка міжнародної співпраці: Україна має залучати до співпраці регіональних і міжна-родних партнерів, таких як країни Європи та США, для розробки спільних заходів щодо запобігання конфлікту

та забезпечення миру й стабільності; 5) Пошук політичного компромісу та мирних рішень конфліктів: важливо вирішувати конфлікти мирним шляхом, шукаючи компромісні рішення та зберігаючи діалог з усіма зацікавленими сторонами; 6. Захист прав людини та демократичні реформи: Україна має зміцнити свою демократію та захистити права своїх громадян, що допоможе зменшити небезпеку ескалації конфлікту; Збереження обороноздатності: Україна повинна зберігати та зміцнювати свою обороноздатність, бути готовою до нападів; 8) Економічна стабільність: зміцнення економіки та розвиток співпраці з іншими країнами може допомогти зменшити небезпеку глобального конфлікту” [12, с. 56-57].

Маємо зауважити, що часткове фінансування на першу фазу відбудови Україна вже має. Це заарештовані міжнародні активи російської федерації у міжнародних банках, а також активи російських представників фінансової еліти. Мова йде про близько 320 млрд. євро. За підрахунками таких коштів цілком вистачить на реалізацію першого етапу з відновлення України, що передбачено наявним проєктом Плану відновлення. При цьому слід пам’ятати, що наразі такі кошти можуть лише потенційно знаходитися на балансі Кабінету Міністрів України. Хоча, зараз формується відповідна нормативно-правова база, яка б дозволила передати кошти Україні без порушень міжнародного правового поля. Розглядається варіант визнання цих активів частиною репарацій, таким чином вони зможуть легітимно перейти у спеціально створений компенсаційний фонд і вже надалі використовуватися Україною в цілях відновлення економіки. План відновлення України, в межах першого етапу, передбачає що такі кошти (320 млрд.дол) можуть бути освоєні Україною протягом довох років і стосуватися реалізації приблизно 580 проєктів. Такі проєкти спрямовані на довгострокову перспективу, приблизно десять років і можуть сприяти росту та подальшому розвитку української економіки. [86, с.76-77].

Отже, необхідно розробити досконалу нормативно-правову базу, що надасть можливість залучити більшу кількість коштів, в межах репарацій, які

має заплати росія Україні внаслідок повномасштабного вторгнення та завдання збитків.

Важливим аспектом, що навіть в більшій мірі вже може і має бути вирішеним вже зараз є те, що в Законі України “Про правовий режим воєнного стану” до теперішнього часу не внесено змін і доповнень, які б стосувались системного підходу до вирішення питань боєготовності, дій в умовах окупації, прикордонних регіонах тощо, що вкрай важливо в умовах існуючих потенційних і реальних загроз та посягань на національну безпеку [18]. Так, ні серед заходів правового режиму воєнного стану (зокрема, розглядаючи ст. 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану”, ні серед повноважень відповідних суб’єктів реалізації цього Закону (зокрема, розглядаючи ст. ст. 11, 12-1; 14, 15) не передбачені ті, що стосуються: “1) військової підготовки у загальноосвітніх школах, коледжах, вищих навчальних закладах, особливо щодо тих осіб, які є потенційними призовниками до Збройних Сил України (ЗСУ) та інших військових формувань, що беруть безпосередню участь у бойових діях (Державної прикордонної служби України; Національної гвардії; Військової служби правопорядку; ін.); 2) залучення до військової підготовки або до підвищення рівня боєздатності колишніх військовослужбовців-пенсіонерів, правоохоронців та інших бажаючих осіб з числа місцевого населення та проведення навчань у спеціальних навчальних центрах, полігонах, військових частинах тощо; 3) порядку заміни посадових осіб, придатних до військової служби, які працюють у адміністраціях та органах місцевого самоврядування і територіальних громадах, на осіб, які звільнені з лав ЗСУ та інших військових формувань у силу непридатності до виконання бойових обов’язків; 4) організації патріотично-військового виховання, яке б охоплювало б всі категорії дітей (від дитячих садочків та загальноосвітніх шкіл) та передбачало навчання їх правилам поведінки зі зброєю, а також доведення інформації про наслідки ухилення громадян від виконання конституційного обов’язку щодо захисту України; 5) реабілітації воїнів-

інвалідів та їх соціальної адаптації у мирне життя, у тому числі й шляхом залучення їх до реалізації заходів, вказаних вище” [47, с.363].

Хоча, саме реалізуючи такий механізм, в Ізраїлі було застосовано такі механізми як: 1) всі без винятку заклади освіти всіх форм власності мають спеціально обладнані бомбосховища та бетонні укриття; 2) навчальний процес під час масових обстрілів зупиняється, проте не у всій країні, а в її окремих регіонах; 3) дітей вчать швидко ховатись та здійснювати відповідні адекватні дії у надзвичайних ситуаціях (при застосуванні зброї масового знищення; пожежах, повенях тощо); 4) у старших класах (зокрема 10-11) школярів більш детально знайомлять з основами несення служби в ізраїльській армії; з учителями займається спеціальний підрозділ армії тощо.

Таким чином, в межах проведеного дослідження маємо сформулювати низку пропозицій щодо подальшого відбудовлення України з використанням державних механізмів. Так, необхідно: 1) покращити інституційну складову, шляхом прийняття відповідної кількості проєктів, котрі будуть позитивно впливати на нормативно-правову базу, в тому числі реформувати антикорупційну систему, оптимізувати структуру державних адміністрацій, сприяти подальшій синхронізації та уніфікації законодавства до законодавства Європейського Союзу); 2) покращити рівень безпекової та оборонної ініціативи шляхом застосування програми розвитку ракетного озброєння, авіації, науково-технічний розвиток тощо; 3) підвищувати рівень відбудови чистого і захищеного середовища, за допомогою загального комплексу заходів, спрямованих на захищене середовище для безпечного проживання населення, що включає в себе побудову відповідної інфраструктури; 4) покращувати умови для функціонування підприємницької діяльності та бізнесу в Україні, шляхом розвитку здорової конкуренції, стимулювання приватного бізнесу за допомогою низки програм, лібералізація податкової системи, сприяння мобільності робочої сили тощо; 5) створити спроможну систему незалежності у сфері енергетики і курс на зелену енергетику, шляхом нарощування ядерної потужності та використання газотранспортної системи для енергетичної

безпеки); б) розробити систему реконструкції та будівництва житлової та критичної інфраструктури (водопостачання, житловий фонд, опалення, реконструкція застарілих будинків тощо) - відбудова та покращення соціальної інфраструктури, беручи до увагу низку необхідних заходів щодо енергоефективності тощо.

Висновки до Розділу III.

1. Охарактеризовано План Маршалла та План Г. Моргентау, як базових документів з відновлення держав, які постраждали внаслідок військової агресії з метою відбудови держави, підвищення її соціально-економічного потенціалу.
2. Визначено, що позитивним досвідом Хорватії щодо відновлення може стати застосування в межах “Плану відновлення України” декількох категорій територій особливої державної допомоги з метою ліквідації наслідків війни, швидкого повернення переміщених осіб і біженців, досягнення найбільш збалансованого розвитку всіх областей. А також врахування досвіду Хорватії щодо повернення своїх мешканців додому за допомогою застосування пільгових стимулів, в тому числі пільгового або безкоштовного житла.
3. З’ясовано, що на основі досвіду Фінляндії можливим до застосування в Україні може стати розбудова приміської території і не обов’язково, якщо це будуть обласні центри або великі міста. Зважаючи на децентралізаційні процеси та формування і розвиток спроможних громад, такий досвід може бути вдалим.
4. Запропоновано низку пропозицій щодо подальшого відбудовлення України з використанням державних механізмів. Зокрема необхідним є:
 - 1) покращення інституційної складової;
 - 2) покращення рівня безпекової та оборонної ініціативи;
 - 3) підвищення рівня відбудови чистого і захищеного середовища;
 - 4) покращення умов для функціонування

підприємницької діяльності та бізнесу в Україні; 5) створення спроможної системи незалежності у сфері енергетики і курс на зелену енергетику; 6) розроблення системи реконструкції та будівництва житлової та критичної інфраструктур;

5. Враховуючи досвід Ізраїлю, необхідно внести зміни до чинного законодавства в частині того, аби: всі без винятку заклади освіти всіх форм власності мають спеціально обладнані бомбосховища та бетонні укриття; 2) навчальний процес під час масових обстрілів зупиняється, проте не у всій країні, а в її окремих регіонах; 3) дітей навчали швидко ховатись та здійснювати відповідні адекватні дії у надзвичайних ситуаціях (при застосуванні зброї масового знищення; пожежах, повенях тощо); 4) у старших класах (зокрема 10-11) школярів більш детально ознайомлювали з основами несення служби.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній магістерській роботі проведено науково-теоретичне обґрунтування державних механізмів відновлення України від наслідків російської військової агресії та на цій основі розроблено практичні рекомендації щодо їх удосконалення.

1. Виділено такі групи негативних для України наслідків, що спричинені військовою агресією сусідньої держави: 1) Втрата та завдання психічної та фізичної шкоди цивільному та військовому населенню України; 2) Економічні наслідки (завдання шкоди економіці України в цілому та окремим суб'єктам підприємництва, та економічних сферам, зокрема); 3) Інфраструктурні наслідки (пошкодження та повна руйнації об'єктів цивільної та критичної інфраструктури, в тому числі пошкодження мереж електропостачання, водопостачання, мереж транспорту тощо); 4) Гуманітарні та міграційні наслідки (посилення міграційних потоків, внутрішнього та зовнішньо переміщених осіб); 5) Політичні наслідки (збільшення ризику ескалації конфлікту та поширення впливу на сусідні країни); 6) Екологічні наслідки (завдання шкоди навколишньому природному середовищу, знищення тваринного та рослинного світу тощо).

2. Визначено, що підходи до формування державних механізмів відновлення України в післявоєнний період мають виходити з того, що післявоєнна реконструкція України - це цілісний, складний та багатоаспектний процес, що включає в себе військовий державний механізм (відновлення законності, порядку та подальше зміцнення Збройних Сил України); політико-правовий державний механізм (належний стан нормативно-правового забезпечення та державного управління); економічний державний механізм (запровадження економічних інструментів з відновлення економіки та розвитку економічних показників); соціальний державний механізм (включає в себе в тому числі інфраструктурну відбудову та підвищення рівня соціального забезпечення на засадах справедливості та примирення).

Особливими принципами, які лежать в основі державних механізмів відновлення України є: 1) енергоефективне та безпечне будівництво житла та об'єктів інфраструктури; 2) високий рівень цифровізації державних послуг; 3) участь громадян та інших осіб, які проживають на законних підставах на території України у розвитку регіонів; 4) використання інструментів зеленого будівництва; 5) застосування інвестиційних та інноваційних механізмів до розбудови України тощо.

3. Визначено структурну систему методів та підходів, що перебувають у взаємозв'язку та дозволяють виявити найбільш значущі та характерні ознаки державних механізмів. Така система включає в себе три компоненти: методи науки державного управління, в цілому; методи дослідження державних механізмів відновлення України в післявоєнний період; методи практичного застосування державних механізмів відновлення України в післявоєнний період. Серед ключових методів дослідження можливо назвати: системний метод, аксіологічний метод, порівняльно-правовий, методи моделювання та прогнозування.

4. Визначено, що політично-правовий механізм відновлення України має передбачати розроблення відповідної нормативно-правової Стратегії або Плану з відновлення всіх сфер життєдіяльності, яким було завдано шкоди внаслідок військової агресії. Наразі за сприяння Національної ради з відновлення України від наслідків війни створений Проект Плану відновлення України. Негативними аспектами, що можуть гальмувати процес застосування політично-правового механізму визначено корупцію та корупційні прояви, що не мають мати місце у післявоєнній відбудові України, як держави майбутнього члена Європейського Союзу.

5. Аргументовано, що соціально-економічний механізм відновлення України в післявоєнний період має бути спрямованим на досягнення економічного розвитку із достатнім рівнем соціального благополуччя населення. В економічній площині має бути прийнята Програма прискореного індустріального розвитку в межах загального Плану чи стратегії відновлення

України. Що стосується соціального забезпечення, то необхідним стане суттєве обмеження соціальних видатків та мінімізація бюджетного сектору економіки. В той час, коли значна частка соціальної підтримки для малозабезпечених, включаючи безробітних, має реалізовуватися переважно через налагодження механізму громадських робіт.

6. Доведено, що інфраструктурний механізм відновлення України має поєднувати в собі два ключових аспекти: відбудова стратегічних об'єктів належить держави та її структурним органами, а відбудова соціальних об'єктів - відноситься до місцевих органів влади, територіальних громад (адже саме ці суб'єкти краще розуміються на тому, які саме об'єкти потребують першочергової відбудови, а які мають другорядне значення. Крім того, контрольні функції щодо якості виконаних робіт можливо розподілити між громадянами України та міжнародними організаціями, шляхом створення їх спільних груп чи об'єднань. Пріоритетною ціллю має стати визначення механізмів повернення наших громадян до України з наданням їм житла, у випадку його руйнування та одночасним працевлаштуванням таких громадян. Важливим аспектом є можливість надання першочерговості саме сільським громадам, що у деяких випадках отримали менш системні руйнування, ніж міста, що мали менш розвинуту інфраструктуру, а отже буде простішим відновити саме сільську інфраструктуру.

7. Описано досвід Хорватії, Фінляндії та Кореї щодо відбудови своїх держав після закінчення воєнних дій на основі чого позитивним досвідом Хорватії щодо відновлення може стати застосування в межах "Плану відновлення України", визначення декількох категорій територій особливої державної допомоги з метою ліквідації наслідків війни, швидкого повернення переміщених осіб і біженців, досягнення найбільш збалансованого розвитку всіх областей. А також врахування досвіду Хорватії щодо повернення своїх мешканців додому за допомогою застосування пільгових стимулів, в тому числі пільгового або безкоштовного житла. На основі досвіду Фінляндії можливим до застосування в Україні може стати розбудова приміської

території і не обов'язково, якщо це будуть обласні центри або великі міста. Зважаючи на децентралізаційні процеси та формування і розвиток спроможних громад, такий досвід може бути вдалим.

8. Запропоновано низку рекомендацій щодо розвитку державних механізмів подальшого відновлення України у напрямках: 1) покращення інституційної складової; 2) покращення рівня безпекової та оборонної ініціативи; 3) підвищення рівня відбудови чистого і захищеного середовища; 4) покращення умов для функціонування підприємницької діяльності та бізнесу в Україні; 5) створення спроможної системи незалежності у сфері енергетики і курс на зелену енергетику; 6) розроблення системи реконструкції та будівництва житлової та критичної інфраструктури та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Політичні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання: матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 26 трав. 2023 р.). за ред. Г. П. Ситника, Л. М. Шипілової. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023. 54 с.
2. У МОЗ назвали кількість зруйнованих медзакладів внаслідок повномасштабного вторгнення. *Волинські новини*. 2023. 8 травня. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/u-moz-nazvaly-kilkist-zruynovanykh-medzakladiv-vnaslidok-povnomasshtabnoho-vtorhnennia/>
3. Освіта під загрозою. Міністерство освіти і науки України. 2023. URL: <https://saveschools.in.ua/>
4. Міністерство культури та інформаційної політики України : офіц. сайт. URL: <https://mkip.gov.ua/news/9125.html>
5. В Україні порахували, скільки об'єктів культурної спадщини пошкодила чи зруйнувала російська армія. Проєкт «Культура читання і мистецтво книговидання». URL: <https://chytomo.com/v-ukraini-porakhuvaly-skilky-obiektiv-kulturnoi-spadshchyny-poshkodyla-chy-zrujnuvala-rosijska-armiia/>
6. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
7. Про Стратегію національної безпеки України: рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
8. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга) : аналіт. доп. / [Сінайко О. О.(кер. авт. кол.), Тищенко Ю. А., Каплан Ю. Б., Михайлова О. Ю., Валевський О. Л. та ін.] ; за заг. ред. Ю. Б. Каплан, Ю.А. Тищенко. Київ : НІСД, 2020. 126 с
9. Puztai E. Kotoulas I, Geopolitics of the war in Ukraine. URL: <https://www.aies.at/download/2022/Geopolitics-of-the-War-in-Ukraine-FINAL.pdf>

10. 48 держав підтримали Україну після російського вторгнення. 24.02.2022.
URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/48-derzhav-pidtrimali-ukrayinu-pislya-rosiyskogo-vtorgnennya>
11. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. Електронне видання. Київ, 2023. 80 с.
12. Зозуля, І. В. Глобальний, регіональний та національний виміри російсько-української війни. Форум Права. 2023. № 1 (74). С. 52-67. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/26f8f1ad-0ce2-41a3-9496-c99e24b1e3cd>
13. Ratten, V. The Ukraine/Russia conflict: Geopolitical and international business strategies. *Thunderbird International Business Review*, 65(2), 2023. 265–271. URL: <https://doi.org/10.1002/tie.22319>
14. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Київ : Kyiv School of Economics, 2023. 50 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
15. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. / Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Київ : Центр Разумкова, 2022. 277 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf
16. Криза в Україні 2022–2023 років: рік реагування. МОМ ООН Міграція, 2023. 38 с. URL: <https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/202303/IOM%20Ukraine%20Regional%20Response%201%20Year%20Special%20Report%20Ukr.pdf>
17. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року No 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року No 2102-IX <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

18. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
19. О.Ромців. ВОЄННИЙ СТАН І ПРАВА ЛЮДИНИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ. КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УМОВАХ ВІЙНИ : збірник матеріалів учасників четвертої науково-практичної конференції. Львів : ПП "Видавництво "БОНА", 2022. С.109-112
20. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
21. Рябчинська О.П. ПРАВОВА ОЦІНКА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Нац. шк. суддів України ; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права» ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. Харків. Право, 2022. С. 167-172. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2023/06/Конф_Кримінально_правові_відповіді_Пономаренко_2022.pdf
22. Заворітня Г. Наслідки війни російської федерації проти України в інформаційній сфері в контексті європейської інтеграції. матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 26 трав. 2023 р.). С. 50-52
23. Пильгун Н. В. Поняття “механізм держави” в сучасній юридичній думці. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2017. № 2. С. 46-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2017_2_9.
24. Латинін М.А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України. Державне управління: теорія та практика. 2005. №2. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2/txts/galuz/05lmaseu.pdf>.
25. Андріяш В. І. Основні складові механізмів державного регулювання етнополітичних процесів в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. №4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_4_7

26. Рудницька, Р.М. Механізми державного управління: сутність і зміст. Р.М. Рудницька, О.Г. Сидорчук, О.М. Стельмах. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с.
27. Державне управління. словник-довідник. за заг. ред. В.М.Князева, В.Д.Бакуменка. Київ. Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
28. Зайчук О.В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. Київ. Юрінком Інтер, 2006. URL: <http://www.ebk.net.ua>
29. Андріяш В.І. Механізм державного регулювання етнополітичних процесів в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 1. С. 136-139
30. Комяков О.М. Державне регулювання перехідної економіки : автореф. дис... канд. екон. наук : спеціальність 08.01.01 «Економічна теорія» Київ, 2000. 20 с.
31. Іжа М., Пахомова Т. Концептуальні підходи інноваційний механізм, публічне управління, система до інноваційних механізмів публічного управління відновленням територій. *Аспекти публічного управління*. 2022. Том 10. № 3. С. 5-10. <https://doi.org/10.15421/152214>
32. Косілова О. І. Механізм правової держави: принципи, функціонування, тенденції розвитку в сучасній Україні. *Інформація і право*. 2016. № 1. С. 92-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2016_1_15.
33. Андрусевич А., Козак З. Аналітичний звіт Доступ громадськості до прийняття рішень щодо відновлення України в частині збереження довкілля і протидії зміні клімату. на замовлення Фонду ім. Гайнріха Бьолля, Бюро Київ — Україна Січень—Лютий 2023. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/2023-03/zvit_uchast-gromadskosti-u-procesakh-vidbudovi-2023.pdf
34. Іванов С.В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1 (686). С. 75-89
35. Київська школа економіки. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня

- 2022 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf
36. Як відбудувати Україну після війни. Ukraïner. URL: <https://ukraïner.net/vidbudova/>
37. Tzifakis N. Post-Conflict Economic Reconstruction Princeton University Encyclopedia Princetoniensis. URL: <https://pesd.princeton.edu/node/586>
38. Бень, Я. В. Методологія дослідження механізмів реалізації демократії участі в умовах воєнного стану в Україні. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління, 2023. № 3(21), С.143-153. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3\(21\)-143-153](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3(21)-143-153)
39. Енциклопедичний словник з державного управління. Уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. За ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.
40. Шумовська К. Е. Методологія дослідження місцевого самоврядування. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 12. С. 30-36
41. Федоренко В.Л. Методологія сучасних конституційно-правових досліджень в Україні: наук. доповідь. НАПрН України, Київський регіональний центр. Київ: Ліра, 2015. 64 с.
42. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: підручник. Київ. Знання, 2007. 461 с.
43. Мазепа В. Методологія системного підходу в організації місцевого самоврядування. Збірник наукових праць Національної Академії державного управління при Президентові України. 2007. Вип.1. С. 144-156.
44. Муніципальне право України: підручник / Ред. Погорілка В. Ф., Фрицький О. Ф. Київ. Юрінком Інтер, 2006. 590 с.
45. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: монографія. Відп. ред. М. О. Баймуратов. Київ.: Видавництво: "Юридична думка", 2010. 656 с.

46. Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України № 266/2022 від 21.04.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>
47. Lally M.A. Ukraine Reconstruction: Priorities, Institutions, and the Private Sector. American Foreign Service Association. URL: <https://afsa.org/ukraine-reconstruction-priorities-institutions-and-private-sector>
48. Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022) “Декларація Лугано”. Лугано. 4–5 липня 2022 року. URL: <https://ua.urb2022.com/materiali-konferenciyi>
49. Commission staff working document. Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on Ukraine’s application for membership of the European Union. Brussels, 1.2.2023 SWD (2023) 30 final. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_30_Ukraine.pdf↑
50. Міщенко В. С. Повоєнне відновлення України на засадах соціальної справедливості (економіко-правовий аспект). Юрид. наук. електрон. журн. / Запорізь. нац. ун-т. 2022. № 10. С. 267-268.
51. Пилипенко Г.М. Соціальна справедливість у світовій економіці: одвічний конфлікт держави і ринку. Економічний вісник, 2017, № 4. С. 9-15.
52. Крусян А. Український конституціоналізм в умовах війни: до постановки основних науково-практичних проблем та повоєнних тенденцій. Український часопис конституційного права. Часопис № 3. 2023 С.16-28 URL: <https://www.constjournal.com/pub/3-2023/ukrainskyi-konstytutsionalizm-umovakh-viiny-postanovky-osnovnykh-naukovo-praktychnykh/>
53. Мисишин О. Запобігання політичній корупції в умовах повоєнної відбудови України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, (3(63), 2023 р. С. 70-77. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-10](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-10)

54. Перелигін Є. Корейські уроки політики безпеки. 2014. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/koreyski-uroki-politiki-bezpeki-.html>
55. Колб О.Г. Про деякі заходи забезпечення національної безпеки України в умовах війни з державою-агресором. Юридичний науковий електронний журнал. № 7/2023 С. 361-363. URL: http://lsej.org.ua/7_2023/84.pdf
56. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
57. Про затвердження Критеріїв визначення підприємств, установ і організацій, які мають важливе значення для галузей національної економіки: Наказ Міністерства економіки України від 17 лютого 2023 р. № 952. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0396-23#Text>
58. Серебряк С.В. Економіко-правові передумови запровадження спеціальних режимів господарювання у післявоєнний період. Аналітично-порівняльне правознавство. № 4. 2023. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/287236>
59. Ємець В. В. Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: регіональний та місцевий аспекти. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 68–72. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.5.68
60. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 101–117. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101>.
61. Серебрянський Д., Капелюш А. Взаємодія фіскальної та монетарної політики в умовах фінансової стабілізації економіки України. *Вісник НБУ*. 2015. № 6. С. 22—28.
62. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#n12>
63. Біла, І. С., Посна, В. С., Шевченко, О. О. Інноваційний розвиток як чинник повоєнної відбудови економіки України. *Наукові записки НаУКМА*.

Економічні науки, 8(1), 10–16. 2023. URL: <https://doi.org/10.18523/2519-4739.2023.8.1.10-16>

64. Онищенко В.П. Людський і соціальний капітал України в період її післявоєнного відновлення. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 3–19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.01.003>

65. Яцкевич І. 2022. Інноваційна політика України у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*, вип. 39. 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-53>

66. Борщевський В., Куропась І., Орест М. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. 2022. 34 С. URL <https://uplan.org.ua/analytics/ekonomika-viiny-ta-povoiennyi-ekonomichni-rozvytok-ukrainy-problemy-priorytety-zavdattia/>

67. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 р. № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>

68. ThePage. З початку повномасштабної війни в Україні зруйновано понад 74 тисячі житлових будинків — ОП. URL: <https://thepage.ua/ua/news/vijna-v-ukrayini-zrujnovano-vzhe-ponad-74-tisyachi-zhitlovih-budinkiv>

69. Zaxid.net. План відновлення України. URL: https://zaxid.net/plan_vidnovlennya_ukrayini_n1546850

70. Захарова О. В., Козирев Д. М. Концепція розумного міста як альтернативний підхід до відновлення міської інфраструктури України в повоєнний період. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Серія: Економічні науки. Випуск 67 С. 5-14 URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/278792>

71. Шпатакова, О., Іваненко, Р., & Погребицкий, М. (2022). Перспективи відновлення критичної інфраструктури на деокупованих територіях України. *Економіка та суспільство*, (40). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-5>

72. Даценко В. В очікуванні відбудови: п'ять запитань, на які досі немає відповідей. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/v-ochikuvanni-vidbudovi-pjat-zapitan-na-jaki-dosi-nemaje-vidpovidej.html>
73. Чала В.С. Механізми реалізації стратегії повоєнної розбудови в Україні зеленої економіки. Інфраструктура ринку. № 71. 2023. С. 42-47
74. Пантелеймоненко. А. Потенціал житлової кооперації для відбудови України: європейський досвід. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 р.) / ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. Електрон. дані. Київ. 2023. 125 с.
75. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
76. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій. Закон України від 09.07.2022 р. № 2389-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>
77. Проект Плану відновлення України: Національна рада з відновлення України від наслідків війни, Київ. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>
78. Alcira Kreimer, John Eriksson, Robert Muscat, Margaret Arnold Colin Scott «The World Bank's Experience with Post-Conflict Reconstruction» The World Bank, Washington, D.C. 1998
79. ЗАПАТРИНА І.В., ШАТКОВСЬКА А.О., Досвід післявоєнного відновлення міст світу: уроки для України. 2023. 85 с.
80. Zablotska I., Rohozian Yu., Khandii O., Sieriebriak S., Litvinova I. European Experience in the Construction of Priority Development Territories after an Armed

Conflict: A Trajectory of Sustainability Problemy Ekorozwoju. Problems of Sustainable Development. 2023. Vol. 18(1). P. 51–60.

81. О подручјима посебне државне skrbi: Закон од 15. srpnja 2008. URL: <https://www.zakon.hr/z/471/Zakon-o-podru%C4%8Djima-osebne-dr%C5%BEavne-skrbi>

82. Заблудська І. В., Рогозян Ю. С. Досвід розбудови території Хорватії після збройного конфлікту: умови, пріоритети та інструментарій. Економіка та право. 2022 р. № 3(66). С. 72-84.

83. Veera Moll, Hanna Kuusi «From city streets to suburban woodlands: the urban planning debate on children's needs, and childhood reminiscences, 1940s–1970» - Helsinki Published online by Cambridge University Press. 01 October 2019

84. А. М. Дідик, Ю. С. Погорело. Міжнародний досвід післявоєнного розвитку економіки: уроки для України. Випуск 5, № 1, 2023 С. 269-282. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk-5-nomer-1-2023/mizhnarodnyy-dosvid-pislyavoyennogo-rozvytku-ekonomiky-uroky>

85. Железняк Я. (2022). 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. URL: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html

86. Попов Р.О. «Розвиток міжнародного співробітництва для післявоєнної відбудови України». дисертація на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 051 – «Економіка», спеціалізацією – «Міжнародна економіка». Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, 2022
https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/58422/1/Popov_magistr.pdf 108 С.